

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Cursus Theologico-Moralis

Ad usum Tyronum elucubratus, Et in Quotidianis Prælectionibus

Quoad ea, quæ Moralis Theologia disputat de Legibus, de Præceptis
Decalogi, de Restitutione, ac de Contractibus

Viva, Domenico

Patavii, 1723

Quæstio III. De Cooperantibus ad damnum alterius.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40673

Q U Æ S T I O III.

De Cooperantibus ad damnum alterius.

EXaminabimus primo, Quinam dicantur cooperari ad damnum alterius? Secundo, speciatim agemus de mandante damnificationem. Tertio, De Consulente. Quarto, De aliis positive ad damnificationem concurrentibus, qui sunt Consentiens, Palpo, Receptor, & Participans. Quinto, De concurrentibus negative, seu indirecte, qui sunt Mutus, non obstans, non manifestans. Sexto quæremus, Quantum singuli teneantur ad restitutionem, quando plures concurrunt ad totum damnum? Septimo, Quonam ordine restituere teneantur, qui tenentur in solidum restituere?

ARTICULUS I.

Quinam dicantur cooperari ad damnum alterius?

- I. Ad restitutionem tenentur tam positive concurrentes ad damnum alterius, quam concurrentes negative; qui omnes ad subsidium memoria celebri disticho continentur.
- II. Tria requiruntur, ut talis obligatio consurgat, & quod damnum secutum sit, & quod illorum cooperatio praeceperit, & quod hac fuerit causa efficax damni citra dubietatem.
- III. An, & quomodo ad restituendum obligetur, qui concurrunt ad damnificationem proximi, qua ceteroqui etiam sine suo concursu fieret?
- IV. Num teneatur ad restitutionem, qui ad damnum alterius concurrunt solum quoad modum, videlicet ut celerius fiat, & non quoad substantiam?
- V. Qui suo suffragio cum aliis concurrunt ad sententiam injustam, quando a restitutione deobligatur?
- VI. Qui dubitat, an suo suffragio ad sententiam injustam efficaciter concurrerit, adhuc videtur cum aliis

in solidum obligandus: Esto verum sit, quod adulter non teneatur altere prolem, de qua dubitat, num sit sua, an mariti.

VII. Deobligatur a restitutione, qui dubitat, an damnum sit secutum, vel an ex aliqua sua actione graviter peccaminosa, vel an ad damnum influxerit; nisi tamen urgeat praesumptio, unde non habeatur dubium, sed moralis certitudo; ut solet accidere, si consilium detur de damno parando.

VIII. Quando damnum est secutum, & dubitatur, num ex actione hujus, vel illius, uterque teneatur ad restitutionem.

I. **D**iximus, quod praeter impediētes injuste alteri bonum, & immediate causantes injuste alteri damnum, teneantur pariter ad restitutionem omnes illi, qui mediate concurrunt ad damnum alterius: Quinam autem dicantur sic concurrere duobus illis versibus continentur.

Iussio, Consilium, Consensus, Palpo, Recursus, Participans, Mutus, Non obstans, Non manifestans.

Tenantur itaque ad restitutionem primo Mandans damnificationem.

H 2 Se-

Secundo, Consulens. Tertio, Consentens, nimirum suo suffragio, vel auctoritate. Quarto, Palpo, scilicet adulator laudando, quasi strenuum, qui damnificavit, ex quo hic moveatur ad novam damnificationem. Quinto, Recursum præbens, seu receptans damnificatorem, eique qualitercumque auxilium ferens dando refugium, & securitatem damnificanti, ut damnificet; aliter ad restitutionem non tenetur, si solum recipiat illum, vel titulo hospitii, cum sit Caupo, vel titulo amicitiae, aut consanguinitatis, cum sit amicus, aut consanguineus. Sexto, Participans, videlicet socius criminis, seu adjuvans realiter damnificantem, vel ut executor, vel ut mediator, vel ut explorator.

Præter hos positive concurrentes ad damnificationem, tenentur etiam ad restitutionem, qui negative se gerentes indirecte ad illam concurrunt; Quare tenetur Septimo Mutus, qui scilicet verbo potest impedire damnum, reprehendendo, prohibendo, consulendo, clamando, (quando ad id ex iustitia tenetur) & tamen tacet. Octavo, Non obstans, videlicet qui facto non prohibet damnificationem, ut ex iustitia tenetur. Nono, Non manifestans, nimirum dum fit damnum, aut postquam factum est, quando tamen tenetur ex iustitia manifestare, ut explicant communiter Doctores cum D. Th. quaest. 62.

Ratio autem, cur omnes isti ad restitutionem teneantur, est, quia non sunt mera occasio, sed sunt vera causa iniusta damni alterius; cum enim ad illud concurrant, & quidem efficaciter actione, vel omissione iniusta, censentur esse causa iniusta damni facti, juxta axioma illud Philosophorum, *Causa causa est causa causari*. Quod si essent mera occasio, vel causa inefficax, non tenerentur ad restitutionem; Sicuti ad restitutionem

non tenetur Titius impingens alapam Cajo, qui ob impatientiam lapsus in morbum moritur; aut si persequens illum, hic casu in foveam cadat, & moriatur; Dicitur enim Titius in his casibus mera occasio, non causa mortis, eo quod raro, non ut plurimum, in iis circumstantiis sequatur mors, & ideo nec est irregularis; Immo si eo animo alapam impingat, ut forte ex illa moriatur, si alapa de se non est inductiva mortis, neque dicitur homicida, cum fuerit tantum causa inefficax mortis, ut communius docent apud Tambur. lib. 6. cap. 4. §. 4.

II. Porro tria requiruntur, ut huiusmodi cooperantes teneantur ad restitutionem. Primo, quod vere damnum proximo secutum sit. Secundo, quod præcesserit eorum cooperatio. Tertio, quod hæc fuerit causa moralis, & efficax damni secuti quoad substantiam, ita scilicet ut damnum secutum imputabile sit cooperanti: Quod si aliquid ex his tribus non præcesserit, aut moraliter non sit certum, quod præcesserit, non habetur onus restitutionis in cooperante; quia damnum non est, cur illi imputetur. His explicatis

III. Queritur primo, An teneatur ad restitutionem, qui adjuvat alterum ad delictum damnificativum, quod etiam ab illo fieret sine tali socio, seu iuvamine?

Respondeo affirmative cum Bonac. Vasq., & aliis communiter contra Paludan., & Sylvest. Ratio est, quia in tali casu hic adjuvando efficaciter insuit in damnum. Hinc est, quod teneatur ad restitutionem miles, qui occidit Petrum, etiamsi ab alio Petrus esset occidendus; Et qui furatur rem, quam alter furaturus esset, si relinqueretur a primo, adhuc ad restitutionem tenetur.

Non negaverim tamen, quod docet

et Laym. cap. 4. num. 2., quod si miles diripiens cum sociis domum Ticii auferat vestem valentem centum aureos, quam alter certo moraliter sustulisset, si ipse non prævenerit, non extante tali veste nec in se, nec in æquivalenti, non teneatur miles restituere integrum pretium vestis, videlicet centum aureos, sed solum valorem vestis, quanti scilicet æstimabatur tunc, quando illam rapuit; Res enim valet pluris, vel minoris juxta varias circumstantias; In illo itaque periculo constituta vestis, itaut ab incurſu hostium sit certo moraliter rapienda, parvi æstimatur, & ideo non centum, sed id, quod vestis tunc æstimaretur, restituere debet talis miles. Ubi adverte, quod ut parvi tunc æstimaretur vestis, opus erat, quod publice innotesceret incurſus hostium; aliter æstimatio vestis non decrevisset.

At hinc non sequitur, quod si meo mandato, vel consilio, vel tenendo scias, verbi gratia, adjuvo furem ceteroqui paratum ad furandum sine meo mandato, aut juvamine, ego ad integram restitutionem non teneor, eo quod decreſcat in hoc casu valor rei, quæ furrigitur; Neque sequitur, quod si duo unanimiter conveniant ad damnificandum, & alter prævenerit, non teneatur uterque in solidum ad restitutionem; Etenim tunc solum ad integram restitutionem non tenetur mandans, aut consulens damnū, quando nullatenus a mandato, vel consilio movetur damnificans ad damnificandum; ut dicemus in articulis sequentibus. Sicut etiam si volenti furari centum dicas, quod fureretur centum quinquaginta, solum teneris restituere quinquaginta, si solum fueris causa efficax furti relate ad quinquaginta, & non relate ad centum quinquaginta.

IV. Queritur secundo, An teneatur

ad restitutionem, qui volenti furari centum consilium dat, ut caute, & occulte faciat; aut volenti occidere dicat, ut veneno potius, quam gladio id faciat, non movendo illum ad substantiam, sed mere ad circumstantiam damni? Idem queritur, si volenti occidere cras dicat, quod occidat hodie, itaut solum influat ad accelerationem, non ad substantiam homicidii, eo quod non sit spes, quod homicidium dilatum impediat.

Respondeo, Navar. Medin., Rebel. probabilius putare, quod teneatur, quia de facto damnū infert, & contribuit in illud; & sententiam istam putat Less. regulariter in praxi sequendam, ut iniqui cooperatores abſtineant a tali cooperatione. Laym. tamen tract. 2. cap. 5., Lug., Dicastil., Tambur. excusant hujusmodi cooperantem a restitutione, & Hurtad. excusat etiam ab irregularitate, quia nullatenus videtur influere in substantiam delicti, sed solum in modum. Ad quod confirmandum Joseph de Augustino utitur hoc exemplo; Si segetes, verbi gratia, tui hostis conflagrarent sine spe auxilii, & tu ex odio flammam adderes, ut citius conflagrarent, peccares certe, sed non obligareris ad restitutionem, quia non inferres novum damnū. Hæc tamen ratio non convincit; intantum enim in hoc casu non tenereris ad restitutionem, quia segetes in illis circumstantiis existimantur pro nihilo.

Addit Laym. contra Cajet., Medin. apud Dianam p. 3. tract. 5. ref. 84. quod etiam si tuo consilio, vel hortatu magis confirmetur damnificator ad damnificandum, non per hoc teneris ad restitutionem, si ceteroqui ille esset determinatus quoad substantiam; quia vere non fuisti causa efficax damni quoad substantiam; quandoquidem etiam sine tuo consilio illud

Iud inferendum fuisset. Sed Vasq. docet, quod sicut ad restitutionem tenetur qui furem adjuvat tenendo scalas, quamvis fur adhuc sine socio esset furaturus, ita qui dat consilium, ut damnificator damnificet confirmando illum, tenetur ad restitutionem, quamvis etiam sine tali consilio damnificaturus esset, nam in utroque casu habetur de facto cooperatio ad damnum.

Illud autem certum est, quod si parato occidere hodie suadeas, ut occidat cras, & solum intendas dilationem occisionis in bonum occidendi, non pecces, nec ad restitutionem tenearis; secus vero si intendas dilationem, ut melius homicidium patretur.

V. Queritur tertio, An teneatur ad restitutionem, qui suo suffragio cooperatur ad damnum alterius, (verbi gratia, ad sententiam injustam, ad amissionem officii, beneficii, cathedrae, vel ad impositionem gabellae injustae, &c.) quando etiam secluso tali suffragio ferretur sententia injusta, eo quod reliqua suffragia satis sint ad illam ferendam?

Respondeo, quod si sententia injusta a prioribus suffragiis publicis sit conclusa, & tu nullatenus possis illam impedire suffragio tuo, quamvis pecces contra iustitiam addendo tuum suffragium iniquum, tamen probabiliter ad restitutionem non teneris, ut docet Laym., Lefs. cap. 13. num. 23., & alii apud Dian. part. 1. tract. 3. resol. 16., & 30. Sicut diximus, non teneri ad restitutionem, qui addit flammam segetibus omnino conflagrandis. Ratio est, quia in priori ad tuum suffragium praesupponitur causa damni jam determinata, ita ut tua cooperatio sit omnino inefficax. Quod si suffragia priora essent revocabilia, procul dubio ad restitutionem teneris; sicut etiam si suffragium tuum

esset ex primis, quamvis certo cognosceres ex sequentibus suffragiis iniquis sententiam injustam esse concludendam, ut communiter docent contra Salon. apud eundem Dian., quia qui primum suffragium tulit, posuit causam efficacem damni, & concurrat positive ad illud; Non secus ac si quis primo vulneret Petrum, certo advertens, quod a reliquis vulneribus infligendis ab aliis sociis sit confodiendus, est vere homicida, & tenetur ad restitutionem.

VI. Quod si suffragia fuerint secreta, & tibi incertum sit utrum tuum suffragium iniquum fuerit ex non necessariis ultimo loco datum, Merol. apud Tambur. lib. 1. cap. 13., Navar., & Bonac. disp. 1. quaest. 2. punct. 8. putant, quod omnes, qui suffragium tulerunt, teneantur ad restitutionem in solidum; tum quia omnes confiant unam causam adaequatam, sicut si centum trahant navim, licet nonaginta sufficerent, omnes tamen simul trahunt; tum etiam quia possessio videtur stare pro damno, quod constar illatum esse, & dubium est a quonam sit illatum; tum demum quia in foro externo iudicaretur contra singulos, ergo etiam in foro interno, cum idem sit utriusque fori iudicium, quoties forum externum non nititur in falsa praesumptione. Rebel. tamen, Sayr., Henr., Dian. part. 3. tract. 5. resol. 84. apud Lug. disp. 19. sect. 1. num. 20. videntur deobligare omnes, quia singuli sunt in certa possessione suae pecuniae, quam non tenentur alteri tradere, nisi obligatio sit luce meridiana clavior; cum autem incertum sit, an suffragium cujuslibet fuerit ex primis, nemo habet certitudinem, quod damnum irrogarit, atque adeo nemo tenetur restituere. Huic tamen sententiae astipulari nullatenus possum. Demum Molin., & Lug. obligant quidem omnes, non tamen in soli-

solidam ad totum, sed solum ad partem pro rata dubii, quod quilibet habet, num fuerit proprium suffragium ex primis inferentibus damnum, an vero ex ultimis non necessariis, & consequenter damnum non inferentibus. Equidem tamen censeo, omnes in solidum esse obligandos, quia stat in possessione damnum refarcendum, & dubia est uniuscujusque excusatio.

Dices: Adulter non tenetur alere filium adulteræ, quando dubium est, num sit filius suus, an vero sui patris; immo neque tenetur ad medietatem alimentorum per hoc præcise, quod in dubiis melior sit conditio possidentis; ergo neque in casu nostro ulla dabitur obligatio restitutionis.

Respondeo, nego consequentiam, Disparitas est, quia in primo casu dubium est, an secutum sit ullum damnum: Econtra in casu nostro certum est, quod sit secutum damnum, & solum dubium est, a quibusnam suffragiis illud sit secutum, & ideo omnes, qui tulerunt suffragium, obligantur ad restitutionem; Sicuti si duo jactant sagittam ad occidendum Petrum, & illum occidant, quamvis neuter sciat an sua sagitta sit occisus, uterque tamen ad restitutionem tenetur: Et ideo si duo cum eadem femina adulterentur, uterque in solidum tenetur prolem alere, si dubitatur de illis, & non de marito, qui tunc erat absens.

VII. Hic autem adverte, quod univrsim si dubites primo, an damnum sit secutum, Secundo, si dubites, an damnum, quod secutum est, sit ex aliqua actione tua; Tertio, si dubites, an damnum secutum ex aliqua actione tua contigerit ex gravi tua theologica culpa, seu ex peccato mortali tuo; Quarto, si dubites, an damnum secutum ex aliqua

actione tua mortaliter peccaminosa ita secutum fuerit, ut tua actio fuerit causa, & influxerit in damnum, an vero fuerit tantum occasio; In his omnibus dubiis probabiliter ad restitutionem non teneris, ex Sayr., Rebel., Tambur. lib. 1. cap. 3. §. 7. V. *Damnum secutum*. Ratio est, quia in his omnibus dubiis stat in possessione certa tua libertas, cum incertum sit, an fueris causa damni. Non negaverim tamen, quod si aliquando adeo urget præsumptio, ut non sit dubium, sed habeatur moralis certitudo, quod fueris causa damni, tunc ad restitutionem teneris: Sicuti si quem associaveris ad homicidium, diceris moraliter certus, quod concurreris ad illud, quia communiter qui associant, sunt cooperatores delicti; Et ideo Sanch. lib. 2. Matrimonii disp. 41. num. 17., Molin., & alii putant in quarto dubio adducto regulariter quemlibet obligari ad restitutionem, quippe cum certa sit actio tua graviter injusta, puta consilium, vel associatio, præsumendum est, quod concurreris ad damnum, quod talem actionem graviter injustam consequi solet; Quia tamen aliquando possunt adesse rationes efficaces dubitandi, an consilium, vel associatio influxerit; ut si consilium dederis, quando homicida erat capitalis inimicus occisi, & omnia erant jam parata ad homicidium, in tali casu probabiliter excusaris a restitutione, quia es in vero dubio, an interfuerit tua cooperatio.

VIII. Dixi, te non teneri ad restitutionem, quando dubitas, an ex actione tua damnum sit secutum; verbi gratia, si dubitas, an tuo consilio influxeris ad homicidium, an depositum tua culpa perierit, &c.: Si tamen certum est, quod ex actione aliquorum damnum sit secutum, & solum dubium est, utrum ex actione

ne

ne hujus, vel illius, ut in casu de suffragiis, & in casu de duobus jacentibus sagittam ad Petrum occidendum, videntur omnes ad restitutionem obligati, si minus in solidum, saltem pro rata dubii. Ratio est, quia cum certum sit damnum esse secutum, nec sit major ratio, cur hic, & non ille obligetur, nec videatur rationabile, ut nemo ad restitutionem obligetur, ideo omnes sunt obligandi: Propter eandem rationem, si scemina, ut diximus, a pluribus adulteris cognoscatur, filius videtur alendus ab illis pro rata dubii, cum non sit rationabile, ut omnes deobligentur. Ratio disparitatis inter hos, & priores casus bene assignatur a Reginald. apud Bonac. disp. I. quæst. 2. punct. 4., quia quando dubitas, an consilium tuum, verbi gratia, influxerit ad homicidium, possessio stat pro libertate, cum ceteroqui homicida certe obligetur ad damnum refarciendum: Econtra quando dubitatur, Petrusne, an Paulus sua sagitta occiderit Cajum, possessio stat pro delicto, quod constat ab alterutro patratum esse, nec est major ratio de uno, quam de altero, nec est rationabile, ut uterque deobligetur.

ARTICULUS II.

De Mandante damnificationem.

- I. *Tam expliciunt, quam implicitum mandatum de proximo damnificando, secuto effectu, trahit onus restitutionis.*
- II. *Mandans, revocato mandato, sive explicite, sive implicite, itaut revocationis notitia ad Mandatarium perveniat, non tenetur ad restitutionem.*
- III. *Cur non pariter deobligetur a restitutione Consulens revocato consilio?*

IV. *Si mandatarius in damnificando excedat limites mandati, num, & quando mandans teneatur etiam excessum compensare?*

V. *Non tenetur mandans ad compensanda damna mandatarii, qui sponte, aut accepto pretio mandatum accepit.*

VI. *Ratihabitio damnificationis de se non trahit onus restituendi. Solam relate ad penas fori exterioris ratihabitio solet equiparari mandato.*

VII. *Irregularitas tamen, que incurritur a mandante homicidium, non extenditur ad ratihabentem.*

I. **D**escendimus ad agendum in particulari de cooperantibus ad alterius damnum, & initium sumimus a Jubente, qui scilicet mandavit damnificationem, vel explicite, vel implicite, (dicendo verbi gratia, si quis id fecerit, carus mihi erit utinam quis id faceret!); vel etiam tacite, ut si quis tibi dicat, se in tui gratiam occisurum alterum, & tu non contradicas. Et sane, quod mandans secuto effectu ad restitutionem teneatur, non est dubium, cum sit vera causa moralis efficax damni.

II. Quæritur nunc primo, An mandans revocato mandato teneatur ad restitutionem, si mandatarius adhuc damnum intulit?

Respondeo negative, dummodo revocatio mandati innotuerit mandatario, & deinde illius non obliviscatur, sive revocatio fiat explicite, sive etiam tacite; ut si Titius mandet Cajum, ut occidat suum inimicum, & deinde Titius pacem ineat cum suo inimico; in quo casu tacite mandatum revocatur, atque adeo si Cajus mandatarius occidat inimicum, non vi mandati, sed ex sua malitia illum occidet. Idque verum est, etiamsi Cajus fingat, mandati revocationem non habuisse.

Si

Si tamen noticia revocationis vere ad mandatarium non perveniat, aut ejus deinde obliviscatur, procul dubio vi mandati sequitur damnnum, atque adeo mandans ad restitutionem tenetur.

III. Dices: Consulens adhuc revocato consilio tenetur ad restitutionem; ergo etiam mandans revocato mandato.

Respondeo transmissio antecedente, quod negatur a Petro Navarro, Medin., Reginald. lib. 10. num. 108., & aliis, præsertim si consulens, postquam revocavit consilium, pro virili admonet tam eum, cui consilium dedit, quam illum contra quem consilium datum est, ut sibi caveat, & consilium tanquam perniciosum repellat; nego consequentiam. Disparitas est, quia mandatarius operatur in gratiam mandantis, & ut ejus voluntatem exequatur; Revocato autem mandato jam non exequitur voluntatem mandantis, unde mandatum non influit in damnnum: Contra consiliarius, seu qui habuit consilium, non operatur in gratiam consulentis, sed in gratiam sui, quamvis ex rationibus a consulente adductis; unde fit, ut etiam revocato consilio possit ab iisdem rationibus moveri ad damnificandum; atque adeo consilium vere influat in damnnum.

Dicemus tamen in de Censuris, quod si revocato consilio rationibus validis adhuc sequatur homicidium Clerici, probabiliter neque censura, neque irregularitas, neque onus restitutionis incurratur a consulente, quandoquidem in tali casu consiliarius ex propria malitia potius, quam ex consilio, aut auctoritate consulentis movetur ad occisionem Clerici.

Opponi solet, quod propinans venenum alteri incurrat irregularitatem, & onus restitutionis, si mors sequatur, quamvis conatus sit post propinatum venenum extinguere illud antidotis; ergo etiam in casu, quo con-

Part III.

fulens conetur rationibus validis revocare consilium. Sed respondetur, disparitatem esse inter venenum, & consilium, quod venenum operatur naturaliter, & ut causa necessaria; consilium vero moraliter causat suum effectum, non necessitando consiliarium ad ponendum quod consulitur. Quare si venenum antidotis non extinguitur, certe mors, quæ sequitur, causatur a veneno, & tribuitur propinanti illud: Contra vero si consilium reddatur inefficax a consulente adducente rationes validiores in contrarium, tunc damnnum provenit ex malitia consiliarii libere operantis, non ex efficacia consilii; unde consiliario, non consulenti tribuitur mors.

IV. Quæritur secundo, An si mandatarius excedat limites mandati, teneatur mandans ad restitutionem debitam pro tali excessu; Verbi gratia, si solum mandet occisionem Petri, & mandatarius post occisum Petrum comburat illius domum, teneturne mandans refarcire damnnum incendii?

Respondeo cum communi apud Dian. part. 8. tract. 7. resol. 33., quod si excessus tribuatur soli arbitrio mandatarii, non teneatur mandans ad restitutionem pro tali excessu; ut si mandet Titio percussorem Petri levem, & Titius illum occidat. Quod si excessus damni est ex communiter contingentibus, poteratque facile prævideri a mandante, certe hic obligabitur ad restitutionem: Verbi gratia, si jubeat Titio, ut graviter vulneret Petrum, & Titius illum occidat; vel si mandet, ut occidat Petrum, quem mandans advertit esse similem Paulo, & casu occidatur Paulus; Si tamen ad hanc similitudinem non adverteret mandans, excusaretur a restitutione, sicut excusatur ab irregularitate a Sacra Congregatione, ut notat Dian. part. 9. tract. 4. resol. 31.

V. Quæritur tertio, An mandans

I

teneat-

teneatur ad refarcienda damna, quæ forte patitur mandatarius exequendo mandatum, verbi gratia, si exequendo homicidium mittatur ad triremes?

Respondeo cum Dicastil. lib. 3. tract. 2. disp. 4. dub. 4., quod non teneatur, si mandatarius libere acceptavit mandatum, & multo magis si propter illud accepit pretium: Ratio est, quia ultro ille talibus periculis se objecit, atque adeo cum nullam injuriam a mandante sit passus, non potest aliquid ab eo exigere pro damno, quod incurrit exequendo mandatum: Secus vero si non sponte, sed coacte suscipit mandatum; ut videtur cogi subditus a mandato superioris; vel si deceptus sit; quia sic ejus damnum sequitur ex injuria per deceptionem, aut coercionem illata.

VI. Quæritur quarto, An teneatur ad restitutionem, qui ratum habet, seu approbat damnum nomine suo factum, quod tamen ille nunquam mandavit, ne tacite quidem?

Respondeo cum communi negative. Ratio est, quia ratihabitio, seu approbatio non influit in damnum, cum supponat illud jam illatum; unde ratum habens non potest dici causa moralis damni. Et quamvis ratihabitio sit causa finalis, propter quam executor damnum intulit, non per hoc sequitur, quod ratum habens teneatur ad restitutionem: Sicuti si quis occidat alium, non propter ratihabitio- nem, sed propter amorem Titii, non per hoc sequitur, quod Titius, qui est causa finalis, teneatur ad restitutionem. Et ratio a priori est, quia causa finalis nihil operatur; neque enim ullus dicitur peccare, & lædere justitiam per hoc præcise, quod sit causa finalis peccati, aut injuriæ ab alio commissa.

Notandum tamen, quod si ratihabitio damni secuti sit causa, ut novum damnum sequatur, procul dubio

ratum habens teneatur ad restitutionem hujus novi damni: Verbi gratia, si executor omittat restituere ablatum ex eo, quia dominus ratum habuit furtum, teneatur etiam dominus ad restitutionem, quia in tali casu est causa talis damni.

Opponitur. *Ex regul. 10. juris in 6.* Ratihabitio retrotrahitur, & comparatur mandato; ergo sicut ad restitutionem teneatur mandans, ita etiam ratum habens.

Respondeo, distingo antecedens: Comparatur mandato quoad causalitatem damni, nego; si enim damnum præcessit ratihabitio, quomodo potest ab illa causari? Comparatur mandato quoad pœnas fori exterioris, concedo antecedens; & nego consequentiam: Etenim quia easdem pœnas meretur ratum habens, & mandans; ideo per fictionem juris ratihabitio dicitur retrotrahi, & comparari mandato; Præsertim quia ratum habens præsumi probabiliter potest, quod mandaverit damnum secutum, & propterea per dispositionem juris eadem pœna uterque puniri solet; Sicuti eadem censura punitur mandans, & ratam habens percussorem Clerici: Et propter eandem rationem aliquando etiam in contractibus ratihabitio in jure habetur pro mandato.

VII. Notandum tamen, quod quamvis pœnæ exterioris fori impositæ mandanti possint rationabiliter extendi ad ratum habentem, non tamen semper ipso facto extenduntur: Quare si per dispositionem juris non extendantur, non incurrunt a ratum habente: Hinc quamvis eandem excommunicationem incurrat mandans, & ratam habens percussorem Clerici; quia sic jus disposuit in Cap. *Cum quis*, *De Sententia Excommunicationis in 6.* Nilominus ratam habens occasionem non incurrit irregularitatem, quam incurrit mandans; quia id jus non dispo-

disposuit. Et certum est irregularitatem non incurri, nisi in casibus jure expressis: Ex quibus omnibus constat onus restitutionis a ratihabente non incurri, sicut incurritur a mandante damnificationem.

ARTICULUS III.

De Consulente damnum alterius.

- I. *Nomine Consulentis damnificationem venit etiam qui hortatur, dirigit, instruit, terret minus, &c. Tenetur autem consulens refarcire etiam damnum, quod forte patitur Consiliarius, si hic bona fide procedat.*
- II. *Quandonam deobligatur a restitutione consulens? Et quomodo debeat consiliarium monere, ut desistat?*
- III. *Ad restitutionem tenetur consulens, etiamsi sine suo consilio adhuc damnum a consiliario inferendum esset, dummodo consilium moveat.*
- IV. *Si dubitatur, an consilium influxerit, teneturne Consiliarius aut integre, aut saltem pro rata dubii restituere, an omnino deobligatur?*
- V. *Quando consilium non instruit in substantiam, sed solum ad circumstantiam damni, adhuc probabiliter tenetur consulens ad restitutionem.*
- VI. *Probabiliter etiam ad restitutionem tenetur, qui suo consilio, vel auxilio cooperatur ad damnum, quod etiam sine tali consilio, vel auxilio fieret omnino.*
- VII. *Qui male consulit non ex malitia, sed ex ignorantia graviter culpabili, num tenetur ad restitutionem damni ex consilio causati?*
- VIII. *Si stipendium accipit, qui dat consilium, tenetur de levi culpa juridica, quamvis non sine gravi theologia.*
- IX. *Qui sine gravi culpa dat consilium noxium, tenetur non solum ex cha-*

ritate, sed probabiliter etiam ex iustitia consiliarium monere ad aver-tendum damnum.

- X. *Ad restitutionem non tenetur secundum se, nec peccat, qui dat consilium de inferendo damno minore ei, qui determinatus est ad inferendum damnum majus.*
- XI. *Secus vero si quis consilium det de inferendo minori damno Petro ei, qui determinatus est inferre majus Paulo.*

I. **N**omine Consulentis venit hic non solum qui dat consilium iniquum, sed etiam qui hortatur, dirigit, instruit, terret, suadet, minatur ad injustum damnum præstandum; cum eadem ratio sit de his omnibus. Sunt enim omnes causa efficax damni, atque adeo omnes ad restitutionem tenentur. Immo si consulens advertat injustitiam consilii, aut ignoret illam ignorantia crassa, & consiliarius bona fide procedat, tenetur consulens non solum refarcire damnum ei, contra quem fuit consilium, sed etiam refarcire damnum, quod forte sequitur ipsi consiliario; quandoquidem consulens fuit causa utriusque damni, & consiliarius in tali casu ad nullam restitutionem teneretur ex titulo injustæ acceptionis: Et idem dicas de mandante respectu mandatarii.

II. Diximus autem articulo superiore, quod probabiliter revocato consilio rationibus efficacibus cesset onus restitutionis, præsertim si moneatur is, contra quem fuit datum consilium, ut sibi caveat, quando videt consiliarium obstinatum; ad quam monitionem faciendam, si minus ex iustitia, ut multi volunt, saltem ex charitate tenetur, quando potest illam facere sine gravi suo incommodo consulens, ut docet Sanch. lib. 1. Consil. cap. 4. dub. 5. Quod si furtum ex tuo consilio

lio patratum sit, & deinde efficaciter restitutionem persuaseris, si revera hæc non sequatur, sive ex impotentia, sive ex malitia furis, adhuc tu ad restitutionem teneberis, quia damnum originem habuit ex pravo consilio, ideoque tibi imputatur.

III. Quæritur nunc primo, An teneatur ad restitutionem Consulens, quando damnificatio etiam sine tali consilio fieret ab executore?

Respondeo, ex dictis art. 1., quod teneatur, si executor etiam a tali consilio motus fuit ad damnificandum; Sicuti enim si decem rapiant, verbi gratia, navem alienam, omnes tenentur ad restitutionem, quia omnes sunt causa injusta damni, etiamsi navis adhuc sine ullo ex illis raperetur a reliquis novem, ita in casu nostro tenetur consulens, quamvis etiam sine tali consilio damnum fieret; Et ratio a priori est, quia est vera concausa efficax damni. Si tamen executor erat jam determinatus ad damnificationem, & nullatenus ad illam motus fuit a consilio superveniente, in tali casu consulens ad restitutionem non tenebitur, ut communiter docent cum Less., Medin., Vasq.

IV. Quod si dubium sit, an executor a consilio motus fuerit ad damnificandum, tres sunt sententiæ apud Tambur. lib. 1. cap. 3. §. 7. V. *Suffragium*; Prima Rebel., Sayr., Dian. docens, quod consulens non teneatur, quia in tali dubio videtur stare in possessione libertas. Secunda Merol., quod teneatur, quia videtur stare in possessione delictum, quod certe commissum est; sicuti si duo jaculentur sagittam, & occidant Petrum, quamvis certum sit, quod primus illum occiderit, & dubium sit de secundo, videtur tamen etiam secundus ad restitutionem obligandus. Tertia Molin., de Lugo, & aliorum obligantium consulentem ad restituendam partem damni pro rata dubii.

V. Si tamen Titius determinatus occidere inimicum, a consulente non moveatur ad substantiam delicti, sed solum ad circumstantiam, puta quod veneno potius, quam gladio, hoc potius loco, vel tempore, quam alio il- lum occidat, diximus art. 1. probabilius consulentem ad restitutionem teneri, ut docet Molin., Rebel., & alii, quia de facto ad mortem illam concurrat: Quamvis Laym., Lug., & alii illum excusent, eo quod non concurrat ad substantiam damni, sed ad circumstantiam, quæ non fert novum damnum; parum enim, aut nihil interest ad damni illationem, quod fiat, verbi gratia, hoc, vel illo loco, hoc, vel illo tempore, quando homicidium absque dubio ponendum est; & ideo Hartad. liberat hunc etiam ab irregularitate: Sicuti enim communius docent cum Laym., Less., & aliis contra Adrian., & Molin., quod qui determinato damnum minus inferre, furando, verbi gratia, centum aureos, consulit, ut inferat majus, verbi gratia, centum quinquaginta, tenetur solum ad restitutionem excessus damni, quod consulit, videlicet quinquaginta; ita qui consulit circumstantiam tantum non afferentem novum damnum, non videtur ad restitutionem ullam obligari.

VI. Addit Laym. cap. 5. cum Less. cap. 14. dub. 4. contra Vasq. de Restitutione cap. 9. §. 1. dub. 2., quod etiam ab onere restitutionis liber sit, qui tantum materialiter cooperatur ad damnum, nullo modo influens in illud, quando scilicet sine tali cooperatione adhuc damnum ab alio inferretur, verbi gratia, si furi scalas teneas, quas etiam ille conscenderet ad furandum, si nemo illas teneret, vel si ancilla dominæ asportet cistam furtivam, ut ei obediat, quam ceteroquin ipsa domina asportaret. Verum de hac re recurret iterum sermo, cum de parti-

participante; & art. 1. sententia opposita Vasq. visa est nobis probabilior.

VII. Queritur secundo, An teneatur ad restitutionem solum ille, qui male consulit ex dolo, (puta si confessarius ex malitia dicat te non esse obligatum ad restituendum, cum vere tenearis,) an etiam qui male consulit ex culpa gravi; verbi gratia, si confessarius, vel advocatus ex ignorantia graviter culpabili deobligent a restituendo eum qui obligatur?

Respondeo cum Laym. cap. 5. distinguendo; nam vel consulens est persona, quæ ratione sui status, vel muneris doctrinam, & peritiam præfert, ut advocatus, confessarius, consiliarius, medicus, &c.; & tenebitur saltem de culpa lata; immo etiam de levi juridica, quando proprium commodum, verbi gratia, stipendium recipit ex consilio dato; Vel consulens non est talis, & non tenebitur ad restitutionem, nisi ex consilio dolo: Etenim ex *regul. 62. in 6.* nullus ex consilio, nisi fraudulentum sit, obligatur. Ratio discriminis est, quia qui peritiam, & doctrinam præfert, si illa careat, hoc ipso decipit eum, qui per simplicitatem ipsius consilium, & auctoritatem sequitur; Contra vero, si talem peritiam non profitetur; nemo enim prudens ejus consilium sequitur, cujus peritiam prius non exploret.

Hinc sequitur primo, quod si plebejus inconsiderate, sed sine fraude det noxium consilium, quamvis graviter peccet ex ignorantia crassa, immo licet peccet contra charitatem, non per hoc ad restitutionem tenebitur. Ratio est, quia qui ejus consilium sequitur, debet id suæ potius, quam alterius temeritati, & imprudentiæ imputare.

Sequitur secundo, quod si advocatus, confessarius, medicus, &c. ad-

hibeant diligentiam, quam solent alii ejuldem conditionis in dando consilio apto, non teneantur ad ullam restitutionem, si ex consilio dato damnum sequatur; quamvis non secutum fuisset tale damnum, si majorem diligentiam adhibuissent, ut sanius consilium darent; Si tamen eam diligentiam non adhibeant, peccant graviter; & ad restitutionem tenentur, etiam si sine fraude male consulant.

VIII. Diximus tamen, quod qui stipendium accipiunt, teneantur non solum de culpa lata juridica, sed etiam de levi, non quia peccatum veniale satis sit ad inducendam obligationem restitutionis gravis, sed quia Medicus, Parochus, Advocatus, &c., qui suo munere lucrum reportant, obligantur ad adhibendam majorem diligentiam in dando consilio apto, quam alii, qui solum ex charitate dant consilium omnino gratis; unde si illi non adhibeant majorem diligentiam debitam, peccant graviter, & ideo ad restitutionem tenentur: Facilius itaque ex negligentia, & ignorantia graviter peccat, & consequenter ad restitutionem tenetur Medicus, qui lucrum reportat, & Parochus, quam medicus, vel confessarius, qui ex charitate tale munus exercet, ut notat Bonac. quæst. 2. punct. 7.

IX. Quod si Confessarius, Medicus, Theologus, Concionator, & alii sine culpa gravi dederint consilium noxium, dicendo, verbi gratia, quod non obligetur ad restitutionem, qui revera obligatur, aut e contra; quamvis non teneantur ad refarciendum damnum, cum non peccaverint graviter, tamen ubi errorem advertunt, tenentur facere quantum possunt ne damnum sequatur, etiam si cessaverit eorum officium; puta si absoluta sit confessio, aut si non amplius exerceatur munus medici: Ratio est, quia quilibet tenetur non solum ex charitate,

ut

ut putat Sanch, lib. 2. Consil. cap. 4. dub. 5., sed etiam ex iustitia, ut communiter docent Doctores, procurare, ne ex actione sua positive jura alterius laedantur; Et ideo qui inculpabiliter ignem accendit in rebus alienis, tenetur ex iustitia illum extinguere, si commode potest, ut notat Lug. disp. 8. sect. 7. Et qui inculpabiliter alium infamavit, tenetur ex iustitia, ubi id advertit, famam restituere.

X. Queritur tertio, An teneatur ad restitutionem, qui parato inferre damnum majus consulit, ut inferat minus; verbi gratia, determinato ad occidendum Petrum consulit, ut illum percutiat?

Respondeo cum communiori apud Sanch. de Matrim. lib. 7. disp. 5. num. 14., & Bonac. punct. 7. negative; Sicut enim communius concedunt Doctores, quod volenti omnino facere malum majus, puta adulterium, licitum sit illi consulere malum minus, puta fornicationem; quia tale consilium non est absolutum, sed saltem implicite conditionatum, quatenus si contra castitatem omnino velit ille peccare, potius peccet fornicando, quam adulterando; ita pariter in casu nostro volenti omnino occidere Petrum, licitum est illi consulere, ut potius percutiat. Ratio a priori est, quia utiliter agit negotium alterius, qui volenti ab illo, verbi gratia, furari centum, aut equum, suadet, ut furetur quinquaginta, aut ovem; cum non possit aliter illum divertere a voluntate inferendi damnum majus: Immo, ut notat Bonac. loc. cit. in his casibus non solum est licitum suadere damnum minus, sed etiam quomodo libet ad illud inducere, atque etiam cooperari, verbi gratia, adducendo ovem, quamvis cooperari non possit damno minori, quando actio est intrinsece mala; Quare possumus, verbi gratia, consulere, ut mutilet Petrum,

volenti illum occidere, non possumus tamen ad mutilationem cooperari; cum non sint facienda mala, unde eveniant bona. Consilium autem non fertur absolute in mutilationem malam, sed solum conditionate, & proinde solum intenditur defectus majoris mali, videlicet mortis; atque adeo consilium cum feratur in bonum, seu in defectum majoris mali, licitum est: Cooperatio tamen, quae directe fertur in mutilationem malam est illicita. Addit Sanch. loc. cit. contra Lug. quod si quis consulat damnum omnino aequale, neque ad restitutionem teneatur, quamvis forte peccaret: Et ratio est, quia nullo pacto laedere iustitiam, seu jus alterius, quandoquidem damnum jam exequendum erat in uno genere, & consilium fuit, ut damnum omnino aequale in alio genere fieret.

Dubium majus est, Utrum liceat suadere damnum minus relate ad Petrum parato inferre majus Paulo? verbi gratia, an liceat consulere mutilationem Petri parato occidere Paulum?

Communiter Doctores docent apud Bonac. loc. cit. non licere, acceneri ad restitutionem, qui tale consilium daret, eo quod esset injurius Petro, qui nec mutilationem, nec aliud damnum esset passurus, secluso tali consilio. Solum licitum est in genere illi suadere, ut potius minus malum, quam majus faciat, (quamvis ille hinc deducat, quod potius debeat a Petro divite, quam a Paulo paupere furari) ostendendo tantum directe majorem malitiam illius furti, ut ab ea abstinere: Docere etiam potest minus malum esse a Petro divite, quam a Paulo paupere furari, non vero inducendo illum ad malitiam furti minorem illati diviti, quamvis indirecte hoc sequatur. Immo si quis velit furari a Titio, potest illi dici, quod potius furetur ab alio, neminem in particulari

lari nominando, quia sic avertitur ab illo delicto, & nulli particulari personæ fit injuria.

ARTICULUS IV.

De reliquis positive cooperantibus ad damnificationem.

- I. Positive ad damnificationem concurrunt etiam Consentiens, Adulator, Receptor, & Participans, præter Mandantem, & Consulentem.
- II. Consentiens, nempe Approbans, favens, aut ferens suffragium in delicto, ad restitutionem tenetur, si sic sit causa damni. At quid in dubio an suffragium influxerit in damnum?
- III. Qui ex officio tenetur suffragium ferre, ad restitutionem tenetur, si illud omittat, quando ex tali omissione sequitur damnum.
- IV. Adulator, aut irrisor si sic damnum causet, ad restitutionem obligabitur, si ad id advertat, quamvis dicitur illud non intendat.
- V. Quinam dicatur Recursum præbens, ac Receptans? Et quando hic ad restitutionem tenetur? Etiam si rationabiliter dubitet, quod ex furis receptatione damnum sit secuturum, adhuc ad restitutionem obligabitur.
- VI. Caupones, qui chartas, sedilia, lumen concedunt iis, qui aliena pecunia ludunt, ad restitutionem tenentur; non tamen si permittant illos domi sua palam ludere.
- VII. Qui furem receptat amicitia causa, ad restitutionem non tenetur, nisi sic sit causa, quod res furto sublata non restituatur, aut quod novum damnum causetur. Quoniam pacto possint Advocati fures defendere?
- VIII. Si te non receptante furem, ab aliis facile receptaretur, illum adjuvando ad fugiendum, & non

concurrando ad injustam retentionem, num tenearis ad restitutionem?

- IX. Participantis nomine venit, qui præstito auxilio formaliter ad damnum cooperatur.
- X. Excusantur participantes, qui gravi metu adiguntur ad opus non malum intrinsicè; ut qui remigant capti a Turcis in triribus adversus Christianos; aut qui metu mortis præbent furi claves ad furandum.
- XI. Quid si quis adjuvet furem, qui sine tali auxilio adhuc idem furtum facturus esset?
- XII. Prævidens quod furtum, aut homicidium sit imputandum alteri innocenti, tenetur etiam huic damnum, quod inde reportat, compensare.

L PRÆTER Mandantem, & Consulentem, positive etiam ad damnificationem cooperatur Consentiens, Palpo, Receptor, & Participans, de quibus sigillatim agendum.

II. Quæritur primo, Quisnam dicatur, & quando teneatur ad restitutionem Consentiens?

Respondeo, Consistentem dici, qui approbat damnificationem, aut favet, aut fert suffragium in delicto; Verbi gratia, si quis e Magistratu, vel Capitulo suffragium, vel consensum præstet ad decernendam legem damnosam, aut ad eligendum indignum, & Ecclesiæ perniciosum. Ut autem consentiens ad restitutionem teneatur, requiritur, ut damnum ex vi suæ approbationis, vel suffragii sequatur, ut diximus de mandato, & consilio; aliter non dicitur causa efficiens damni. Quare si Princeps, verbi gratia, decernat firmiter legem injuriam, & deinde advocet Senatores, ut illam approbent, peccant quidem Senatores approbando, sed ad restitu-

tutionem non tenentur, quia eorum approbatio non influxit in legem injustam, utpote jam antea decretam. Quod si dubitetur an influxerit approbatio, dubium decidendum est, sicut diximus articulo superiore num. 4. de Consilio, in dubio an influxerit ad damnificationem. Quod si damnum discernendum sit a quinque suffragantibus ad plura suffragia, & post tria sufficientia addatur quartum non necessarium, art. 1. num. 5. resolvimus, an teneatur ad restitutionem, quidedit hoc quartum suffragium, sive secretum fuerit, & incertum, sive publicum, & certum.

III. Illud hic dumtaxat notandum cum Molin., Dian. part. 3. tract. 2. resol. 6., quod non solum qui fert suffragium injustum ad restitutionem teneatur, si sit causa efficax damni, sed etiam qui non fert suffragium, ad quod ex officio tenetur, quando tale suffragium in bonum alicujus, vel Reipublicae redundaret. Ex quo inferit Dian., quod qui ex officio tenetur, non potest licite abesse, veluti renunciando favori, quem habet ferendi suffragium, sed debet omnino illud ferre, itaut si ex defectu sui suffragii damnum aliquod sequatur, non solum peccet non ferendo sententiam, seu suffragium, sed etiam ad restitutionem teneatur, quippe qui ex justitia tale damnum impedire tenetur, cum ex officio suo debeat suffragium ferre, a quo damnum impediatur.

IV. Quæritur secundo, Quisnam dicatur, & quando teneatur ad restitutionem Palpo, seu Palpator?

Respondeo, Palpatorem dici, qui laudando, vel adulando alium, aut econtra irridendo, & notando illius ingnaviam, est causa efficax damnificationis: puta si quis commemorando hominis injuria affecti nobilitatem, corporis vires, &c., vel exaggerando acceptam contumeliam, dedecus, &c.,

illum ad injustam vindictam, & damni illationem concitet. Tenetur autem ad restitutionem Palpo, etiam si non laudet, aut irrideat animo, ut damnum alteri inferatur; Satis enim est, si praevideat damnum ex tali laude, aut irrisione secuturum; Si tamen inculpabiliter ad id non adverteret, certum est, quod ad restitutionem non teneretur ob defectum voluntarii. Requiritur etiam ut alter sine tali adulatione damnum non esset illaturus ad hoc, ut palpator ad restitutionem teneatur, ut diximus de consentiente, mandante, consulente.

V. Quæritur tertio, Quisnam dicatur, & quando teneatur ad restitutionem Receptans?

Respondeo, quod Receptor, seu recursum præbens dicatur ille, qui latroni, verbi gratia, antequam furtum committat, præbet habitationem, equum, pecuniam, honores, officia, favores apud principes, & Magistratus; necnon qui retinet illum in amicitia, aut defendit in judicio, & similibus aliis auxiliis quomodocumque fovet, ac nutrit, securitatemque præstat ad damnificandum, aut ad non restituendum. Hujusmodi autem Receptor procul dubio ad restitutionem tenetur, eo quod sit causa efficax damni.

Ut autem ad restitutionem teneatur, requiritur Primo, ut damnum secutum sit ex tali recursu, quia nimirum fur ex tali recursu movetur vel ad damnificandum simpliciter, vel ad damnificandum cum majori securitate; ut si quis furetur, quia habet Advocatum, vel Judicem, a quo defendatur, vel liberetur; aut si occidat, quia amicus promisit recipere illum domi suæ, vel commodare equum, quo fugiat; vel quia habet amicitiam Principis, a quo protegatur; aut si quis officialis ferat sententias injustas propter officium sibi datum a Principe.

pe. Secundo requiritur, ut talis receptans credat, aut dubitet probabiliter damnum futurum ex tali recurſu, aut quod id ignoret ignorantia crassa; hæc enim ignorantia in casu nostro æquiparatur scientiæ; sicuti etiam æquiparatur scientiæ rationalis dubitatio de damno; nam qui rationaliter dubitat, an sit futurum damnum ex sua receptatione furis, & adhuc illum receptat, exponit se periculo causandi damnum injustum: Ex Ecclesiast. enim *Qui amat periculum, peribit in illo.*

VI. Ex dictis sequitur primo, quod parentes, consanguinei, amici, elemosynarii, alique, qui domi retinent filios, consanguineos, amicos, hospites, illisque tribuunt necessaria eorum statui, non peccent, nec teneantur ad restitutionem, quamvis advertant ex negatione talium rerum necessarium eos cessaturos a damnificando: Ratio est, quia quamvis sine his rebus necessariis non fieret damnum, (sicut neque sine conservatione divina,) tamen neque ex natura rei, neque ex intentione operantis hæc sunt ordinariæ media ad damnificandum; neque enim ideo quis occidit, aut furatur, quia in hac domo habitat, vel quia comedit, &c.: Dixi, ordinariæ, nam si aliquando ea essent media ad damnificandum, ut si quis haberet hinc majorem opportunitatem furandi, transeundo, verbi gratia, ex hac in aliam domum, in qua faretur, certe non possent ea præstari sine culpa, & onere restitutionis. Hinc Bonac. punct. 9. num. 3. cum Molin., & aliis ad restitutionem obligat Cauponarios, qui concedunt sedilia, mensas, lumen, chartas iis, qui ludunt aliena pecunia, non tamen si illis nihil necessarij præbent ad ludendum, sed solum permittunt, quod in sua domo ludant, nec illos occultant, &c.

VII. Sequitur secundo, quod qui

Pars III.

post factum furtum recipit domi furem, aut illum adjuvat, ut fugiat ratione consanguinitatis, vel necessitatis, vel ob metum mortis, aut humanitatis, vel hospitii causa, neque teneatur ad restitutionem; modo non concurrant hæc duo; primum, quod talis recurſus non sit probabiliter causa novi damni, aut causa ne resarciatur damnus illatus; tunc enim recurſus esset causa efficax hujus novi damni; atque adeo reciperetur fur non solum materialiter, sed etiam formaliter; ut loquitur Sayrus lib. 10. tract. 2. cap. 2. Unde recurſum præbens ad restitutionem tenetur: Secundum est, quod talis recurſus non impediatur, ut diximus, damni illati restitutionem. Unde Medin. quæst. 2. dub. 2. ad restitutionem obligat eos, qui pro fure apud Principem, vel Judicem intercedunt, ne male ablata restituere cogatur; aut alias favorem impendant, quominus possint aliena recuperari, factum excusando, & reum defendendo, ut passim, inquit, Advocati face-re solent: Quamvis Molin. disp. 733., Dicast., & alii excusant Advocatos, & Procuratores, quando defendunt in judicio fures, excusando eos in iis dumtaxat, in quibus ipsimet fures possent se juste in judicio defendere, ut possunt, quando delictum est occultum, aut semiplene probatum, aut quando injuste vexantur, juris ordine non servato. Ratio est, quia in his casibus Advocati non defendunt fures in quantum fures, sed in quantum habent jus se defendendi in prædictis.

VIII. Eodem pacto Less., Lug., Bonac. punct. 9. excusant eum, qui post commissum delictum a fure, hunc abscondit, & adjuvat ad fugiendum; Si enim non dat spem refugii in posterum, nec alio modo concurrat ad injustam retentionem rei furtivæ, non censetur causa efficax damni; Unde sicuti licitum est delinquenti fugere; ita pari-

K

ter

ter licitum est aliis illum adjuvare ad fugiendum. Aliam etiam excusationem dat Rebel. apud Tambur., quando scilicet si non reciperetur a te fur, & que ab aliis in suo diverforio reciperetur; Etenim cum in tali casu damnum a fure certe inferendum sit, non censis tu causa efficax damni per hoc, quod furem abscondas. Ex quibus patet, quomodo intelligenda sit excommunicatio in Bulla Cœnæ contra receptatores hæreticorum; intelligenda est de receptatoribus hæreticorum formaliter, seu in quantum hæretici sunt, non materialiter.

Sequitur tertio, Magnates, Parentes, dominos teneri ad restitutionem damnorum, si vassalli, filii, servi damnum inferant, fidentes eorum potentia, & protectioni; dummodo illi hoc advertant, & dissimulent. Ratio est, quia censentur causa efficax damni.

Sequitur ultimo, eos, qui res furtivas receptant, & quomodocunque conservant pro fure, teneri ad restitutionem, quamvis nihil ex iis rebus sibi retineant; Etenim receptatio rei alienæ ad hoc, ut dominus non possit illam recuperare, est evidens damnificatio proximi. Quare si quis abscondit domi suæ furem cum spoliis fugientem, potest quidem, ut diximus cum Less., furem non manifestare, sed tenetur, si potest, sine gravi incommodo, aut metu non dare illa spolia furi, sed domino; etiamsi promississet, jurasset, & vovisset dare illa furi; quandoquidem votum, & juramentum de re illicita non obligant, cum non sint vinculum iniquitatis, ut notat Navar. lib. 3. cap. 4.

IX. Quæritur quarto, Quisnam dicatur, & quando teneatur ad restitutionem Participans?

Respondéo, nomine Participantis non venire, qui quomodocunque ad damnificationem cooperatur; sic enim

confunderetur cum mandante, consulente, & aliis, sed venire, qui prestito auxilio, vel subsidio ad damnum inferendum formaliter cooperatur; ut esset Notarius conficiens instrumentum usurarium, & testes subscribentes in gratiam mutuantis, faber ferrarius subministrans clavem ad furandum, qui scalas furi tenet, qui comitatur, eique assistit animi augendi causa, qui vigilem, & exploratorem agit; Item qui simul furtum exequentur, necnon mediatores, seu proxenetae, (vulgo Sanfari,) qui ad contractus usurarios in gratiam mutuatoris inducunt, & pecuniam usurariam exigunt; Vel qui vendunt, aut distrahunt res, quas alter furatus est; Omnes isti ad restitutionem tenentur, tanquam participes furti, cum sint pariter causa efficax damni.

X. Excusantur primo non solum ab onere restituendi, sed etiam a culpa, qui gravi metu coacti participant in opere non intrinsece malo; Sic excusantur Christiani capti a Turcis, si metu mortis, vel gravis incommodi coacti remigant in triremibus adversus Christianos; talis enim actio non est intrinsece mala, cum Turcæ possint eis bene uti, ut communiter docent Doctores apud Bonac. hic contra Navar. cap. 27., & alios; Contra vero, neque a peccato, neque ab onere restitutionis excusantur iidem Christiani, si metu mortis compulsi ignem bombardis admoveant non ad terrendum solum, sed ad occidendos Christianos; aut si sagittas emittant, &c.; talis enim actio occisiva innocentis, & injuste damnificativa est intrinsece mala, ut notat Vasq. cum aliis; Immo nec excusantur a remigando ex Bonac., quando ex remigazione magnum Reipublicæ Christianæ incommodum oritur; quia bonum publicum preferendum est privato.

Excusantur pariter, qui metu mortis

tis compulsi præbent furi claves, aut instrumenta ad furandum, scalas tenent, &c., quia huiusmodi actiones sunt indifferentes; & quamvis proxime ad peccatum concurrant, metus tamen mortis sufficiens est ad excusandum, qui materialiter peccato alterius cooperaretur. Nemo autem potest arcas alienas effringere immediate, aut res alienas e fenestra projicere, metu injecto, nisi faciat animo compensandi damnum, aut nisi credat dominum non fore rationabiliter invitum, puta si projiciendæ non sint gravis momenti, & metus injectus sit valde gravis, ut notat Less. apud eundem Bonac. Proscripta tamen est ab Innoc. XI. thesis 51., quæ habet: *Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendentem per fenestras ad stuprandam virginem, & multoties ei subservit, deferendo scalas, aperiendo januam, aut quid simile, cooperando non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur*: De qua plura notavimus in Trutina damnatarum thesium illam exponendo.

Excusantur demum, qui materialiter cooperantur ad damnum, quando cooperatio est remota; & etiam sine tali cooperatione damnum ab altero fieret; Exemplum affert Paludan. apud Laym. de famulo usurarii, qui pecunias jussu domini numerando, aliud non facit, quam suas manus denigrare; quandoquidem etiam secluso auxilio famuli ab ipsomet domito pecuniarum numerarentur; & præterea actio numerandi pecunias, ad quam famulus concurrat, est de se indifferens, & non intrinsece mala, nec immediate concurrans ad usuram: Aliud exemplum affert Laym. de ancilla, quæ dominæ suæ obediens asportat cistam furtivam, quam cæteroqui ipsa domina asportaret.

XI. Quod si sine auxilio famulæ domina cistam asportare non posset, famula non liberaretur ab onere restitutionis, etiamsi non deesset alia famula, a qua asportaretur, ut notavit Adrian.; quia vere concurreret ad furtum efficaciter; Neque enim fur excusatur a restitutione, quando furatur rem, quam alius furaturus esset, nisi præveniret, ut notat Navar. loc. cit. Ubi etiam docet ex D. Th., Participantem non teneri ad restitutionem, quando non fuit causa, sine qua non. Verbi gratia, quando quis comitatur furem, qui sine tali comitatu adhuc sine dubio tale furtum esset commissurus, tunc comitans ad restitutionem non tenetur: Immo si Petrus ad juvandum furem rapientem centum, ipse rapiat quinquaginta, quamvis adjuvet furem, tamen non tenetur restituere, nisi solum quinquaginta, quando sine suo auxilio adhuc fur esset rapturus illa centum, nec uterque ad totum furtum concurrat, sed singuli ad partem suam. Hæc probabiliter, sed probabilior videtur opposita sententia Vasq., ut diximus articulo superiori.

XII. Quæritur ultimo, An quando damnum, puta furtum, vel homicidium factum a Titio, putatur factum a Cajo, qui proinde incarceratur, facit multas expensas, non lucratur; &c., teneatur Titius non solum reparare damnum illatum tertio per furtum, aut homicidium, sed etiam reparare damnum Caji innocentis, cui tale furtum, aut homicidium imputatur.

Respondeo tunc solum teneri ad reparanda damna Caji innocentis, quando ante factum prævidit delictum suum imputandum Cajo, ut docet Cardinal. lib. 2. quæst. 31. art. 3., quia tunc damnum Caji innocentis esset a se volitum, saltem in causa; & ideo sibi imputaretur ad culpam contra justitiam: Non tenetur autem in his tribus casibus, primo si non prævidit,

quia malum non praevium in sua causa non potest pertinere culpabiliter ad peccatum, & volitionem causae. Secundo, si damnum Caji innocentis postea cognitum placeret; quia hoc non esset peccatum iniustitiae exterioris, sed interioris, quae non trahit onus restitutionis. Tertio, si Titius damnificator praevidet ex suo facto securitatem legitimam condemnationem Caji vere nocentis; tunc enim esto peccet contra charitatem, at non contra iustitiam, cum Caju meritas poenas luat; Sicuti non peccat contra iustitiam, nec restituere tenetur, qui contra charitatem non praemissa correctione fraterna accusat, aut denunciatur aliquem delinquentem, qui nihil iniuste patitur.

ARTICULUS V.

De Cooperantibus negative ad damnificationem.

- I. Ad restitutionem tenentur Mutus, Non obstans, Non manifestans, si contra iustitiam peccent non impediendo damnum proximi.
- II. In his oritur obligatio ex iustitia, non solum ex contractu, sed etiam ex quasi contractu, seu ex officio.
- III. Qui omittit impedire damnum, quod etiam posito impedimento sequeretur, ad restitutionem non obligatur, nec peccat, quamvis ex iustitia secundum se impedire illud teneatur.
- IV. Testis legitime interrogatus, qui non detegit veritatem, prout debet ex iustitia legali, non tenetur probabiliter ad restitutionem damni, quod inde sequitur.
- V. Nec tenetur Confessarius, immo probabiliter nec Parochus, qui culpabiliter omittit monere poenitentem de restitutione facienda. Nec Pater, si filius denegat alimenta, quae ex pietate iis debet.

VI. Famuli non tenentur ad restitutionem, si non impediunt furta domesticorum; secus vero extraneorum.

VII. Custodes vestigalium, salinum, vinea ad restitutionem damni tenentur, si illud non impediunt; non tamen ad restitutionem poena, quam deberet solvere delinquens.

VIII. Iudices, & Episcopi si malo suo exemplo alios inducant ad furandam, probabiliter ad restitutionem damni non tenentur. Sed probabiliter est, quod teneantur; Unde probabiliter Episcopi censuras, & irregularitatem incurrunt, si non impediunt percussorem Clerici, & homicidia.

IX. Qui non tenetur ex iustitia revelare furem, potest ab eo aliquid accipere ne revelet; dummodo illud non sit pars furti; nec per hoc fur reddatur animosior ad furandum. Quid si hic legitime a Iudice interrogatur de fure?

I. **M**UTUS, Non obstans, Non manifestans dicuntur negative ad damnificationem cooperari. Est autem mutus, qui loquendo, reprehendendo, clamando, consulendo potest impedire damnum proximi, & tamen tacet: Non obstans vero dicitur, qui potest damnum impedire obstando, seu praebendo suum auxilium, & operam, & tamen non praebet: Demum dicitur non manifestans, qui potest revelare, aut damnum inferendum, ne inferatur, aut damnum illatum, ut resarciatur, & tamen non revelat.

Quaeritur nunc primo, Quando ad restitutionem teneantur isti, qui negative cooperantur ad actionem iniustam? Respondeo, ut ad restitutionem teneantur, non satis est, quod peccarent contra charitatem, non praebendo auxilium, non revelando, sed debent peccasse contra iustitiam; atque adeo nisi ex iustitia teneantur impedire damnum proximi, quamvis negative se

gerant, & illud non impediunt, non per hoc ad restitutionem tenentur. Ratio est, quia ex dictis onus restituendi contrahitur ex sola culpa gravi contra justitiam commutativam.

Adde, quod etiam qui ex justitia tenentur impedire damnum proximi clamando, &c., si non possint id facere sine gravi incommodo, cum excusentur a tali obligatione ratione gravis incommodi, nec peccant, nec onus restitutionis contrahunt, si negative se gerant; Nisi tamen aliquid aliud exposcat pactum, ut in milite, & in Parocho, &c., qui etiam cum gravi incommodo tenentur ex justitia impedire hostium incurfus, hæreses, &c.

II. Oritur autem obligatio ex justitia non tantum ex contractu, sed etiam ex quasi contractu, hoc est ex officio; qui enim ex officio obligantur ad damnum impediendum, obligantur ex quasi-contractu, seu ex contractu implicito: Unde Principes ex justitia tenentur impedire in suis terris damna a latronibus, a feris, &c.; Tutor, Curator, ac Ministrator impedire damna pupillis, minoribus, Ecclesiis provenientia; Allector, Consiliarius, Canonicus impedire iniquam constitutionem, electionem, &c. Proinde si tacendo, vel se absentando illam non impediunt, ad restitutionem tenentur.

III. Præterea liberatur tam a culpa, quam ab onere restitutionis, qui omitit impedire damnificationem, quando etiam posito a se impedimento damnum eodem modo aliunde sequeretur; tunc enim positio impedimenti esset otiosa, & ommissio non potest dici causa efficax damni; quamvis peccaret saltem contra charitatem, qui ommitteret ponere impedimentum eo animo, ut damnum ex illo etiam capite sequatur.

Inferitur ex dictis primo cum com-

muni contra Angel. apud Bonacin., quod si quis negative se habeat ex odio, ut damnum alteri sequatur, si non teneatur ex justitia, sed solum ex charitate tale damnum impedire, non obligetur ad restitutionem. Ratio est, quia illud odium, utpote internum, nullo pacto est causa externi damni; Ipsum vero silentium externum, & ommissio auxilii, cum sint quid negativum, non sunt causa damni positivi, quando non important ommissionem actus debiti ex justitia; ergo nisi ex justitia aliquis teneatur impedire damnum alterius, ad restitutionem non obligatur. Immo si quis ex pravo animo, non tamen vi, vel fraude impediatur Titium volentem obtinere furri, & impedire damna Caji, ad quod Titius ex charitate solum tenebatur, neque ille est reus restitutionis, ut communiter docent contra Navar. Ratio est, quia si non peccat contra justitiam Titius non obstando, a fortiori nec ille, qui impedit Titium, ne obstat, cum is sit magis remota causa damni, quam sit Titius. Neque tenetur ad restitutionem, qui sine vi, & fraude, sed sola suasionem obtinet, ne Titius det eleemosynam alteri, quam non debet ex justitia, ut communiter docent contra Medin., quia non tollit ab eo aliquid, ad quod habeat jus.

IV. Inferitur secundo cum Sylvest., Less., Dian. part. 3. tract. 5. resol. 14. contra Tolet., Rebel., Reginald., excusari testes a restitutione damni secuti, si juridice interroganti veritatem non manifestent. Ratio est, quia licet testis obligetur ex justitia legali, & ex charitate ad veritatem aperiendam, non est tamen certum, quod ad id obligetur ex justitia commutativa; cum non obligetur ex contractu, neque ex quasi contractu, seu officio.

V. Inferitur tertio ex Bonac., non te-

teneri ad restitutionem parentes, si negent filiis alimenta; quia non ex iustitia, sed ex pietate tenentur illa subministrare: Econtra tenetur ad restitutionem dominus, si deneget famulis alimenta, ad quæ ex contractu se obligavit. Præterea probabiliter nec tenetur ad restitutionem Confessarius, si ex malitia omittat monere poenitentem, ut restituat. Ratio est, quia probabiliter ne Parochus quidem tenetur ex iustitia prospicere bono temporali aliorum, sed solum bono spirituali suarum ovium, ut diximus quæst. 1. art. ult. cum Bonac.; quamvis opposita sententia utriusque Navarri, & Lessii lib. 2. cap. 13. dub. 10. visa nobis sit probabilior.

VII. Inferitur quarto, famulos non teneri ad restitutionem, si non impediant furta, quæ a domesticis, & a confamilis fiunt, quando ipsis non est demandata cura illarum rerum. Ratio est, quia quamvis ad id teneantur ex charitate, quando facile, & sine suo gravi incommodo possunt, non tenentur tamen ex iustitia: Econtra ad restitutionem obligantur, si non impediant furta extraneorum, (quibus comparatur fur domesticus, si congreget res domini, ut noctu cum illis fugiat.) Etenim ex contractu famulatus, atque adeo ex iustitia ad id obligantur, ut notat Navar. cum aliis apud Laym. hic, & Bonac.

Inferitur quinto, Custodes vineæ, saltuum, vectigalium, &c. obligari ad restitutionem damni, quod dominus patitur, si non impediant fures, venatores, piscatores, & fraudantes vectigalia, cum ad id ex iustitia, seu vi pacti, & officii teneantur; etiam si aliquando ipsi, qui fraudant vectigalia, aut venantur, &c., non peccent.

Dubium hic est, An huiusmodi custodes teneantur etiam ad restituendam poenam, quam delinquentes solvissent, si accusati essent?

Affirmant Rebel, Molin. Navar. Sed probabilius negant Vasq., & alii communius apud Bonacin. hic; tum quia non est ea praxis; tum quia custodes videntur ex pacto solum obligati ad impediendum damnum, non vero ad locupletandos dominos talibus poenis; tum demum quia ad has poenas non habent domini jus ante sententiam iudicis; ergo custos impediens, ne domini eas poenas consequantur, non violat jus ab iis acquisitum; atque adeo non peccat contra iustitiam, nec tenetur ad restitutionem. Demum Laym. hic medius inter utramque sententiam oppositam putat, Custodes non teneri ad restitutionem poenæ, si reos deprehendere intermittant, aut negligant: Contra vero, si postquam illos deprehenderit, negligant exigere multam debitam; quia in tali casu jus magis propinquum ad poenam acquisitum est a dominis, idque custodes ex officio suo exequi tenentur.

VIII. Inferitur ultimo, non teneri ad restitutionem, qui alium induxit suo malo exemplo ad furtum, vel homicidium. Ratio est, quia quamvis hic peccet peccato scandalii contra charitatem, non violat tamen directæ legem iustitiæ; sicuti eam violat qui influit in damnum alterius suo consilio, aut non impedit damnum, cum teneatur ex contractu, vel officio illud impedire. Ita Bonac. ex Sanch. lib. 2. cap. 6. num. 5. Aditque neque teneri ad restitutionem, qui aliquid facit intendens suo malo exemplo inducere alios ad furtum, vel homicidium. Ratio est, quia obligatio restituendi non oritur ex ullo actu pravo interno, sed solum ex opere externo injusto.

Utrum autem Episcopi, vel Iudices, qui malo suo exemplo alios inducunt ad furta, vel homicidia, teneantur ad restitutionem? Eis est apud

apud Doctores: Sanch., & Sal. apud eundem Bonac. negant, quia quamvis Episcopi teneantur ex officio, atque adeo ex iustitia pascere subditos bono exemplo, verbis, & sacramentis, atque adeo peccent contra iustitiam erga subditos, si pravo suo exemplo illos inducant ad culpas: At non tenentur ex iustitia conservare vitam, bona, & facultates ullius, sive subditi, sive non subditi; Unde non peccant contra iustitiam adversus illos, qui occiduntur, aut damnificantur ratione mali exempli præstiti: Sicut propter eandem rationem multi, ut diximus, probabiliter docent, non teneri ad restitutionem Parochum, si ex malitia nolit monere pœnitentem, ut restituat; quia ex iustitia solum tenetur bene exercere munus Parochi, & prospicere bono spirituali pœnitentis, non bono temporali aliorum. Iudices etiam juxta hanc sententiam excusantur a restitutione, si malo suo exemplo inducant alios ad damnificandum; quia quamvis ex iustitia teneantur impedire volentes inferre damna, & eos ad satisfaciendum inducere, non tenentur tamen ex iustitia, & ex officio præbere bonum exemplum aliis, cum non sint Pastores; unde non tenentur ex iustitia impedire, ne alii suo pravo exemplo inducantur ad damnificandum; atque adeo si alios sic inducant ad damnificandum, non tenentur restituere.

Verum probabilior videtur sententia Bonac., quod tam Episcopi, quam Iudices ad restitutionem teneantur in casu adducto. Ratio est, quia inducere aliquem suo pravo exemplo, verbi gratia ad furtum, saltem perinde est, ac non impedire furtum; sed ille, ad quem ex officio spectat impedire furtum, peccat contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem, si non impediatur; ergo Episcopi, & Iudices, quibus ex officio, atque adeo ex ju-

stitia competit impedire furta, & alia damna, peccant contra iustitiam, & tenentur ad restitutionem, si suo pravo exemplo alios ad furandum inducant.

Hinc fit, quod licet censura, & irregularitas non incurrantur ab eo, qui non impedit, verbi gratia, percussorem Clerici, & homicidium, nisi ad id teneatur ex officio, ut communiter Doctores docent; tamen Episcopi, & Iudices, si non impediunt, aut malo suo exemplo ad id alios inducant, contrahunt censuras, & irregularitatem; quia juxta probabiliorē sententiam Bonac., ea ex officio, & iustitia impedire tenentur: Quamvis probabilis sit opposita sententia Sanch. lib. 1. Summæ cap. 6. numer. 5., quod censuras, & irregularitatem non contrahant; quia non violant probabiliter legem iustitiæ, si suo malo exemplo alios inducant ad percussorem Clerici, & ad homicidium; cum non teneantur ex iustitia impedire, ne alii suo exemplo damnificent.

IX. Quaritur secundo, An possit quis aliquid accipere a fure, ne furtum revelet, quin ad ullam restitutionem teneatur?

Respondeo, quod si quis non teneatur ex iustitia, sed solum ex charitate revelare, & res accepta non sit pars furti, quamvis peccet contra charitatem, si potest sine suo incommodo furtum illud impedire, & non impedit, non peccat tamen contra iustitiam aliquid accipiendo a fure, ne furtum revelet; Unde ad restitutionem non tenetur. Ita communiter. Elto Trullench. lib. 8. cap. 3. dub. 3. putet, quod universim qui potest accusare, quamvis ad id non teneatur, non possit pecuniam accipere ne accuset, quia hoc est quædam gratia, quæ non est pretio æstimabilis; Probabile tamen est, quod non teneatur restituere, si quicquam accipiat.

No.

Notandum autem cum Less. lib. 2. cap. 24. num. 68. & aliis apud Laym., quod si fur ob id factus animosior est, & securior; itaut cœteroqui non esset furaturus, qui pecuniam accepit a fure, tenetur restituere damnum per furtum illatum; quia in tali casu obligando se ad non revelandum, censetur influere in furtum. Non tenetur tamen restituere pecuniam a fure acceptam, nisi sit pars furti, quia accepta ob turpem causam retineri possunt post factum; quamvis non ante factum; quia ante delictum quilibet tenetur rescindere contractum, quo se obligavit delictum illud committere, ut fufius dicemus quæst. sequenti art. 1.; Etenim obligatio ad peccandum ipso jure est irrita.

Quod si pecunia non sit data a fure animo obligandi illum ad tacendum, sed absolute donata fuerit animo alliciendi illum ad tacendum, potest is pecuniam illam, si non sit furtiva, retinere, etiam ante delictum commissum; quia hæc censetur absolute donatio: Sicuti si quis donet meretrici aliquid præcise ad alliciendam illam ad peccatum, potest illud a meretrice retineri, etiamsi donans ita sit affectus, ut non donaret, si crederet illam ea via non esse inducendam ad peccatum; Idemque omnino dicendum de eo, qui pecuniam accipit a fure, ne in iudicio interrogatus juridice revelet furtum: Etenim quamvis mentiendo in iudicio peccet contra iustitiam legalem, non tamen contra commutativam; unde ad restitutionem non tenetur. Ita Molin., Less., Dian. part. 3. tract. 5. resol. 52. contra Tolet., & Reginald.

ARTICULUS VI.

Quantum singuli restituere teneantur, quando plures ad damnificationem cooperati sunt?

- I. Si plures ad damnificandum concurrunt, singuli in solidum ad restitutionem tenentur, quando singulis non cooperantibus totum damnum non causaretur.
- II. Si vero singulis deficientibus adhuc damnum causaretur, tunc singuli tenentur solum ad partem damni pro rata influxus.
- III. Milites Urbem diripientes iniuste, quamvis nonnihil invicem animentur, non tenentur ad restitutionem, nisi ad id quod singuli diriperunt: At Dux ad restitutionem totius damni ab exercitu causati obligatur; Sicut etiam Consiliarii, Exploratores, &c.
- IV. Si tamen sine tuo consilio adhuc damnum causaretur, tunc pariter partialiter ad restitutionem obligaris pro rata influxus.
- V. Quando duo ingrediuntur domum ad furandum centum, itaut unus sine altero non ingrederetur, tunc uterque tenetur in solidum restituere.
- VI. Videtur diversimode discurrendum, si a pluribus idem damnum causetur, ac si diversum. Nam si ad idem concurrant, omnes restituere debent in solidum, quamvis singuli sine aliis totum damnum non inferrent: Secus vero si concurrant ad damnum diversum.
- VII. Num peccet mortaliter, qui modicum furatur, advertens, quod alii plurimi pariter modicum ab eodem domino furentur, aut furati sint?
- VIII. Si excommunicatio feratur contra hos plurimos, si non restituant modicum illud, quod abstulerunt,

talis excommunicatio supponit peccatum mortale, si minus iniustitia propter modicum illud, quod retinetur, saltem inobedientia.

IX. Qui per plura furtula devenit ad materiam gravem, ut aut sub gravi ea restituenda sit, num peccet lethaliter, si addat aliud furtulum?

I. **R**eliquum est examinare, Utrum quando plures ad damnificandum concurrunt, singuli teneantur restituere in solidum, an vero solum partem suam? Ac demum in sequenti articulo discutiemus, Quonam ordine restituere debeant, qui tenentur in solidum restituere? De ordine tamen servando inter personas, quibus facienda sit restitutio, quando bona debitoris non sufficiunt omnibus creditoribus, dicemus quæst. 5. art. 5.

Quæritur itaque primò, Utrum quando plures vel physice, vel moraliter concurrunt ad damnificationem participando in actione aliqua iniusta, singuli teneantur restituere totum damnum in solidum, an vero solum partem illam, quæ ad eos pervenit? Sicut ut qui solum participant de præda, & non participant in damnificatione?

Respondeo cum Tambur. cap. 3. §. 8., duas regulas adhibendas esse ad decisionem hujus quæstionis, quod varie, & confuse a Doctoribus agitur. Prima regula est, quod quando quis ita ad damnum concurrat, ut sine illo non fieret totum damnum, tunc singuli teneantur illud refarcire in solidum, ita scilicet, ut non restituente alio partem suam, totum ipse debeat: Verbi gratia, si duo concurrant ad rapiendam arcam pecuniæ, quam alter sine altero non raperet, quamvis dividant deinde pecuniam furtivam, adhuc uterque tenetur in solidum pecuniam restituere: Eodem modo si fur sine

Part III.

consilio Titii non esset furaturus centum, tam fur, quam Titius tenentur in solidum restituere centum. Ratio est, quia uterque in tali casu est causa totalis totius damni, non quia alter ponat damnum sine auxilio alterius, sed quia alter poterat adæquate impedire totum damnum non concurrendo ad iniustam actionem; cum autem non impedierit, ipsi totum damnum imputabitur, & per hoc uterque dicitur causa totalis damni.

Ex quo sequitur, quod si quatuor, verbi gratia, ferentes suffragium concludant sententiam iniustam, quæ non concluderetur, si unum ex iis suffragiis deficeret, tunc omnes quatuor teneantur in solidum restituere: Contra vero, si conclusa jam sententia iniusta tribus suffragiis, accedat Titius quarto suffragio non necessario ad concludendum, peccat quidem Titius, sed ad restitutionem non tenetur, ut explicavimus art. 5.

II. Secunda regula est, quod quando quis ita ad damnum concurrat, ut sine illo, & nullo alio subrogato, adhuc a reliquis totum damnum fieret, non obligetur ad restituendum, nisi partem damni, mensurandam arbitrio viri prudentis juxta mensuram influxus præstiti ad tale damnum. Ratio est, quia cum obligatio restitutionis oriatur ex damno illato, & in tali casu qui ita concurrat, non sit causa efficax totius damni; (quandoquidem etiam sine ipso, & nullo alio superveniente totum damnum fieret & reliquis) sequitur, ut non debeat restituere totum damnum, sed solum partem, juxta mensuram sui influxus.

Hinc infertur primo cum Navar. Lessi, Valent. contra Molin., & alios apud Laym. cap. 6. num. 5., milites gregarios probabiliter non obligari ad restitutionem totius damni, quod fit ab exercitu in bello iniusto. Ratio est.

L

est.

est, quia ita singuli concurrunt ad inquam expugnationem urbis, ut etiam singulis sublatis, & nullo alio superaddito, eodem modo Urbs diriperetur, & praeterea nemo ex illis procuravit, ut alius urbem expugnaret: Contra vero Dux tenetur ad restitutionem totius damni, quod fit ab exercitu; quia dux est causa, ut fiat a militibus totum damnum iniustum. Et idem dicas de Consiliario, Exploratore, & aliis, sine quibus totum damnum non fieret.

Neque dicas, quod etiam singuli milites sint causa totius damni, quia invicem se animant; ergo sicut dux, ita milites gregarii tenentur ad totum in solidum. Nam contra est, quia valde exigua, & fere nulla est animatio concepta a militibus ex praesentia singulorum seorsim, & etiam seclusa tali animatione, quae habetur a singulis seorsim, eodem modo Urbs diriperetur: ergo ex tali animatione non fit, quod singuli sint causa efficax totius damni. Ubi e contra sine duce non eodem modo Urbs diriperetur, nisi subrogaretur alius dux; ergo dux dicitur causa efficax totius damni, & consequenter dux, non milites ad restitutionem totius damni tenentur.

III. Infertur secundo, quod quando tuo consilio, aut hortatione ita factum est totum damnum, ut adhuc sine tuo consilio, & nullo alio subrogato totum damnum fieret, solum debeas restituere quantum damni prudenter iudicabitur commensurari ad tale consilium, vel ad hortationem, ut notavimus art. 3. Et idem probabiliter dicendum cum Lug. contra Vasq., & Less. lib. 2. cap. 13. dub. 4., si tuum consilium fuerit causa solum, ut aliquando citius totum damnum fiat. Ratio est, quia in tali casu tuum consilium non est causa totius damni, quandoquidem etiam secluso consilio idem damnum sequere-

tur secundum substantiam.

V. Infertur tertio, quod si duo ingrediantur domum ad furandum, verbi gratia, centum aureos, itaut alter sine altero non ingrederetur, obligantur in solidum restituere, atque adeo ad totum, altero nolente, seu non potente suam partem restituere: Et idem dicas, si duo invicem se animant, itaut sine hac mutua animatione damnum non sequeretur, ut notat Sanch. lib. 7. Summæ cap. 21. num. 19.

VI. Rogabis: Si duo ingrediantur domum, & furetur centum aureos, quos alter sine altero etiam furaretur, tenenturne illos in solidum restituere?

Respondeo juxta secundam regulam quod probabiliter non teneantur in solidum illos restituere, sed solum pro rata influxus; sed probabilior videtur sententia Lessii cap. 13. dub. 4., quod diversimode discurrendum sit quando plures concurrunt ad idem individuum damnum inferendum, & quando plures diversum damnum causant: Si enim duo cooperentur ad idem damnum, neuter, ut Mandans, Consiliens, Consentiens, laudans, Receptans, sed uterque ut participans, seu ut se invicem adjuvantes, in tali casu probabilius est, quod uterque teneatur restituere in solidum, etiamsi alter solus totum damnum inferret: & idcirco in solidum tenentur restituere duo eandem domum simul incendentes, aut idem pondus ferentes, eundem gregem abigentes, aut simul mittentes sagittam ad occidendum Petrum, & in casu adducto duo furantes idem marsupium, in quo sint centum aurei. Ratio est, quia in his casibus quilibet est causa partialis immediata totius, & non partis damni; non secus ac si plures eandem navim rapiant, atque adeo singuli tenentur in solidum refarcire totum damnum: Contra vero, si plures concurrant ad inferendum damnum

num diversum, non tenentur in solidum, sed solum pro parte sua. Ratio est, quia quisque est sola causa partis damni a se illati, non tamen causa totius damni, aut partis, quam alter surripuit; (nisi forte se vicissim animarint; in quo casu singuli censentur causa totius damni). Unde fit, quod si plures diripiendo urbem, vel devastando vineam, notabile damnum singuli intulerunt, singuli teneantur tantum restituere partem suam, quando non se vicissim excitant, ut notat Bonac. punct. 10. ex Azor, & Rebel.; Et in casu adducto, si duo illi furentur non illos centum per modum unius, sed singuli quinquaginta sine mutua ulla animatione, non tenentur restituere, nisi suos quinquaginta, si neuter alterum juvarit, nec alter furatus sit in confidentia, quod ab altero juvetur.

VII. Quæritur secundo acriter apud Doctores, An qui furatur parvam aliquam materiam non causans, sed solum videns, & cognoscens aliorum furtula, quæ simul sumpta magnam quantitatem efficiunt, (ut accidit, quando plures eandem vineam ingressi, singuli botrum uvæ accipiunt) peccet mortaliter furando illud modicum, & teneatur sub gravi ad illud restituendum? Et eodem modo quæritur, an qui modicam quantitatem furatus est, non advertens ad aliorum furtula, ac proinde peccavit venialiter, si deinde advertat ad aliorum furtula nondum restituta, teneatur sub mortali restituere furtulum suum?

Respondeo, juxta dicta quæst. art. 4. n. 7. communius Doctores docere, quod in primo casu ille peccarit mortaliter, & in utroque casu uterque ad restitutionem teneatur sub mortali. Ita Bonac., Molin., Rebel., Suar., Vasq., Henr., Sayr., Medin. quæst. 10. qui ita rigide loquitur, ut putet peccari mortaliter, etiamsi unusquis-

que non nisi unum granum acceperit. Ratio istorum Doctorum est, quia singuli scienter concurrunt ad damnum notabile domini illius vineæ, & cum non sit major ratio, cur unipotius, quam alteri imputetur, omnibus imputandum est; & ideo singuli sub mortali tenentur notabile illud damnum resarcire, restituendo furtulum suum. Si tamen facta ab uno restitutione, pars, quæ a cæteris retinetur, non sit notabilis, ceteri non tenentur sub mortali restituere, quia non sunt causa damni notabilis, dum non retinent rem notabilem.

Verum Sot., Sanchez, Lug. disp. 16. sect. 63. §. 2., & alii apud Dian. part. 5. tract. 9. resol. 54., ut diximus quæst. 1. art. 3. excusant in primo casu a mortali illum, qui furatur modicum, verbi gratia, botrum uvæ, videns, quod focii etiam suum botrum accipiant, itaut omnia furtula simul sumpta notabilem quantitatem efficiant; Et negant dari obligationem gravem restituendi modicum illud, quod quis furatus est, sive tunc viderit, sive deinde adverterit ad furtula aliorum. Ratio est, quia qui modicum furatur, non concurrat ad furtula reliquorum, per hoc præcise, quod illa videat; Unde non dicitur concurrere ad inferendum damnum notabile: Quod patet a contrario; Si enim quis det modicam eleemosynam, per hoc quod videat ab aliis etiam dari eleemosynam eidem pauperi, non ideo meretur magis, nec magis sublevari illius miseriam, quam si non videret alios dantes eleemosynam; ergo eodem modo qui furatur modicum per hoc, quod videat alios furantes, non ideo peccat gravius, aut majus damnum infert domino, quam si alios non videret. Nec verum est, quod docet Petrus Navar., quod iste in tali casu interna voluntate consentiat in grave illud damnum, quod dominus patitur.

L 2 per

per omnia furtula simul sumpta, & ideo peccet gravius; Nam contra est, quia potest aliquis ita furari modicum, ut simul sibi displiceat damnum, quod dominus ab aliis patitur.

VIII. Neque dicas, quod possit ferri excommunicatio contra non restituentes modicum illud, quod acceperunt; Excommunicatio autem ferri non potest, nisi supponatur peccatum mortale; ergo in casu adducto, qui modicum furatus est, peccavit mortaliter.

Nam aliqui cum Sot. censent posse ferri excommunicationem majorem etiam pro veniali, non ratione ipsius culpæ, sed ratione mali emergentis: Alii communius censent, in tali casu non ferri excommunicationem pro peccato mortali furti, aut injustæ retentionis, sed pro peccato mortali inobedientiæ, & contumaciæ in retinendo, aut non resarciendo modico illo damno illato: Etenim grave damnum, quod dominus vineæ passus est, potest esse grave, & sufficiens motivum, ut Prælatus sub pœna excommunicationis, & consequenter sub obligatione peccati mortalis præcipiat, ut quilibet restituat botrum uvæ, quod furatus est, & cesset a tali peccato veniali injustæ retentionis; cum non possit aliter reparari damnum notabile domini vineæ, quam per hoc, quod singuli restituant modicum, quod acceperunt, & sic desistant a peccato veniali retentionis injustæ.

Quod si quis successive plurima modica furetur, quæ simul conficiant materiam notabilem, ubi ad hanc pervenitur, peccat mortaliter, si fur advertat, quod ultima materia parva simul cum reliquis præteritis constituat materiam notabilem; Si vero ad id non advertat, peccat solum venialiter; sed quando ejus recordatur, tenetur sub mortali compensare damnum notabile, quod per tot furtula

causavit, etiamsi rem furatam non habeat apud se; Quod si non compenset, tunc dicitur injustus detentor, & ex mortali injustæ retentionis (quæ est continuata acceptio) tenetur ad restitutionem ex prima radice restitutionis, videlicet ex injusta acceptione, ut diximus quæst. I. art. 4. n. 6.

IX. Utrum autem qui postquam per quinque furtula furatus est, verbi gratia, quinque carolenos, unde ad materiam gravem pervenit, si deinde alium carolenum furatur, peccet graviter, an leviter? Dubium est apud Doctores; probabilius puto cum communiori contra Navar., quod venialiter solum peccet, quousque ad aliam quantitatem notabilem deveniat.

ARTICULUS VII.

Quonam ordine restituere debeant Concurrentes ad damnificationem, quando tenentur restituere in solidum?

- I. *Damnificans principalis tenetur totum damnum resarcire, & in ejus defectum alii minus principales.*
- II. *Principalis damnificator inter omnes damnificantes est Possessor mala fidei. Si tamen res aliena extet in individuo, quamvis apud possessorem bona fidei, ab eo restituenda est.*
- III. *Quid si plures sint mala fidei possessores?*
- IV. *Post possessorem mala fidei inter damnificantes tenetur Mandans, & quidem etiam ante Executorem, aut Inductorem; necnon ante illum, qui consultit alteri, ut damnificationem mandet.*
- V. *Nomine Mandantis non venit quicumque alteri dicit, ut damnificet, sed qui dicit auctoritative.*
- VI. *Post mandantem tenetur Executor damni ante Consulentem; nisi hic*

dederit consilium fraudulenter. Quid de inducente alterum, ut suo nomine damnum inferat, vel in sui gratiam?

VII. Si plures sint executores, puta invasores, omnes principaliter tenentur, quamvis unus tantum ex illis, verbi gratia, invasum percussit; nisi tamen aliquis sit precipuus, sine quo alii non invaderent.

VIII. Post Executorem tenentur aequè principaliter alia concussa, tum positiva, tum negativa in solidum restituere, ita ut una restituen- te totum, alia huic debeant par- tem suam restituere pro rata in- fluxus. Alii tamen diversimode opinantur.

IX. Ex prædicta doctrina varia corol- laria deducuntur.

X. Si damnificatus remittat debitum principali, reliqui ad nihil tenentur; Non tamen si remittat debitum minus principali. Quod si nolit agere contra principalem, non per hoc non potest agere contra minus principalem.

I. **Q**uæritur, Quando plures in solidum tenentur idem damnum restituere, quonam ordine præcedere debent? seu quisnam debet esse primus, ita ut in ejus defectum alii debeant restituere?

Respondeo cum communi, quod ante omnes restituere debeat principalis damnificans, ita ut solum in ejus defectum alii teneantur damnum resarcire. Ut autem sciatur, quisnam sit principalis damnificans, accipe sequentes conclusiones.

II. Dico itaque primo, inter omnes causas damnificantes, præcipua, & principalis est possessor malæ fidei: Unde hic ante omnes tenetur. Ita communiter: Ratio est, quia possessor malæ fidei non solum damni-

cat ratione injustæ acceptionis, ut reliqui omnes damnificantes, sed etiam ratione rei acceptæ, quæ semper clamat ad dominum; adeo ut si ea reperiatur apud possessorem bonæ fidei, prius hic ad restitutionem teneatur; & postea quilibet alius damnificans; Etenim quando res extat in individuo, semper remanet ad dominum obligata, & si ea restituatur, nulla remanet præterea inæqualitas resarcienda. Quod si res non extet in individuo, restitui debet a possessore malæ fidei ante omnes alios id, in quo factus est ditior: Ac præterea, si res plane consumpta sit, aut donata, possessor ille malæ fidei, qui eam consumpsit, aut donavit, restituere debet illius valorem, priusquam Mandans, Consulens, aut alii damnificantes; Et ratio est, quia semper de illo verum est, quod concurrerit tam ad injustam acceptionem, quam ad injustam retentionem: Ubi e contra Mandans, Consulens, &c. solum ad injustam acceptionem concurrunt.

III. Rogabis: Si plures sint possessores malæ fidei, quonam ordine procedere debent in restituendo?

Respondeo, universim quemlibet possessorem malæ fidei restituere debere id, quod mala fide possidet, Quando tamen possessores malæ fidei sunt plures, quia, verbi gratia, unus rem furatus est, & donavit alteri, qui advertenter illam donavit tertio, in tali casu tertius, apud quem res extat, dicitur principalis damnificans, utpote, qui damnificavit etiam retinendo rem alienam, quo pacto non damnificaverunt alii duo. Si vero res neque in se, neque in æquivalenti extet, sed consumpta sit a tertio, in tali casu principalis damnificans inter istos non est primus, qui illam furatus est, sed est tertius ille, qui mala fide consumpsit, advertens, aut dupitans illam esse alienam, ut docet Less.

Less. cap. 23. dub. 5., & alii communiter. Ratio est, quia quod consumpserit rem illam mala fide, non liberat eum, quin primo loco teneatur restituere, perinde ac si res extaret; alioquin nova illa injuria consumendi rem liberaret illum a restitutione: Si vero res pereat sine culpa tertii, in tali casu debet restituere ante omnes primus, qui illam furatus est. Demum si duo sint possessores malæ fidei, unus vendens, & alter emens rem alienam mala fide, in quo casu uterque positive damnificat, vendens retinendo pretium, & emptor retinendo rem; tunc res debet restitui domino, & pretium emptori; Quod si emptor rem non restituat, pretium dandum est domino rei.

IV. Dico secundo; post possessorem malæ fidei magis principalis inter reliquos damnificantes, & qui prius tenetur restituere, est Mandans; & quidem ante ipsum Executorem; Quare si damnificatio fuit lucrativa, ut in furto, primo loco tenetur possessor malæ fidei, seu is, apud quem res aut in individuo, aut saltem in æquivalenti extat; & secundo loco tenetur Mandans: Si vero damnificatio non fuerit lucrosa, ut in occisione, combustione, &c., ubi non reperitur possessor, tunc primus omnium est Mandans, seu qui auctoritate sua imperat damnificationem. Ita communiter cum D. Th. 2. 2. quæst. 67. art. 7. contra Navar., & alios dicentes, primum omnium esse Executorem, deinde Mandantem, tertio, Consulentem, &c.; Et contra utrumque Medin. dicentes, primum omnium esse inductorem. Ratio conclusionis est, quia executor est quoddam instrumentum (licet liberum) Mandantis; ergo Mandans se habet ut causa principalis: Et hinc est, quod posita damnificatione magis quaritur de Mandante, quam de Executore;

verbi gratia magis de injusto iudice; quam de carnifice; Quod si quis consulat alteri, ut mandet damnificationem, adhuc mandans est principalior, quia licet consulens primo moveat, tamen mandans non agit ut instrumentum consulentis; sicut executor agit, ut instrumentum mandantis.

V. Notandum tamen, quod nomine Mandantis debet intelligi, qui habet aliquam vim coactivam respectu executoris, ut sunt iudices, domini, pater, maritus respectu ministrorum, famulorum, filii, uxoris, &c.; Et universim quoties executor movetur ob reverentiam, seu timorem alterius, hic dicitur Mandans; alioquin si privatus dicat alteri, ut damnificet, & executor non moveatur ex auctoritate illius, sed ex proprio affectu, in tali casu executor deberet ante illum restituere, quia non damnificaret ut iussus, seu ut instrumentum illius, seu ut inductus ad damnificandum, & privatus ille non haberet rationem mandantis, sed potius inducentis, aut consulentis.

Neque dicas, neminem posse delictum imperare, nec ullum teneri præcepto peccandi obedire; ergo nemo exequitur damnificationem ut instrumentum mandantis.

Nam concesso antecedente, negatur consequentia; subditus enim quamvis non teneatur obedire præcepto superioris mandantis delictum, tamen quasi coacte illud committit ob reverentiam, & timorem superioris illud præcipientis, perinde ac si teneatur illi obedire, & ideo dicitur agere, ut instrumentum mandantis.

VI. Dico tertio; post mandantem tenetur restituere Executor ante consulentem, & alios damnificantes. Ita D. Th., & alii communiter. Ratio est, quia Executor ex una parte non se habet ut instrumentum consulentis, consequen-

tientis, palpantis, &c.; Ex altera parte ita executor, & consulens sunt causa in suo genere principales, ut magis damnificet Executor, quam consulens, & alii: Etenim executor immediate, & physice causat ipsum damnum; Consulens vero non nisi mediate, & moraliter. Præterea Executor respectu participantis in injusta actione, verbi gratia respectu ministrantis arma, vel dantis pecuniam ad assassinium, aut respectu explorantis, aut alterius mediatoris, se habet ut causa principalis, quæ ex se, & immediate damnificat, non ut instrumentum alterius; ergo universim post mandantem tenetur Executor. Tunc solum Consulens tenetur ante executores restituere, ex Lug., & Less., quando consilium datum est fraudulentè; in tali enim casu consulens censetur causa principalis respectu exequentis, non quasi vero executor agat nomine consulentis, sed quia executor per injuriam a consulente conjectus est in obligationem restituendi. Præterea si quis rogat alterum, ut nomine suo aliquod damnum inferat, vel suadet, ut in sui gratiam id faciat, probabile est ex Less., & Rebel., quod principaliter ante exequentem teneatur; quia videtur suscipere in se onus restitutionis rogando, ut sui causa delictum committatur; Quamvis oppositum videatur Bonacinae probabilius.

VII. Quod si plures de communi consensu delictum exequantur, verbi gratia aggrediantur Titium, omnes principaliter tenentur, quamvis unus tantummodo illum percutiat, quia omnes integrant unam causam principalem, & illi, qui non percusserunt Titium, non se habent ut instrumentum illius, qui percussit; Si tamen inter istos sit unus adeo strenuus, ut sine illo nemo auderet damnificare, ille teneretur principaliter restituere inter omnes executores, cum alii vi-

deantur esse instrumentum illius.

VIII. Dico quarto; post Exequentem tenentur alia concausa, videlicet Consulens, Consentiens, Palpo, &c. Dubitatur tamen apud Doctores, num æque principaliter omnes ista causæ teneantur? Nonnulli cum Less. lib. 2. cap. 13. dub. 6., & Valq. putant, probabiliter esse omnes æque principales, nec inter consulentem, consentientem, & alias causas damnificativas tam positivas, quam negativas ullum ordinem intercedere; Unde uno ex illis restituente totum, alii tenentur illi suam partem contribuere juxta ratam cooperationis ad damnum; Cum enim unus non inserviat alteri ut instrumentum, sed quilibet per se in suo ordine influat in damnum; æquum est, ut non solum teneatur in solidum restituere in defectum aliorum, sed etiam ut juxta ratam influxus teneatur contribuere partem suam illi, qui restituit totum.

Immo Petrus Navar. lib. 3. cap. 4. putat, quod si mandans restituat totum, etiam exequens, consulens, & alii cooperantes teneantur pro rata influxus contribuere partem suam; unde si damnum, verbi gratia, sit decem aureorum, mandans teneatur restituere quinque, exequens duo, consulens unum, &c. Etenim cum quilibet cooperatus sit ad damnum, æquum videtur esse, ut quilibet concurrat ad restitutionem pro rata suæ cooperationis. Communiter tamen id negant. Ratio enim adducta solum videtur evincere, quod aliqua causæ teneantur ad restitutionem dumtaxat in defectum causæ principalis, non vero quod teneantur ad partem suam, quando principalis restituit totum; Etenim qui principalis fuit in damnificando, ut solet esse mandans, par est, ut sit principalis in restituendo, atque adeo teneatur restituere totum, & solum in defectum illius alii teneantur.

tur. Ubi notandum non dici causam principalem, quæ majorem partem damni intulit, sed quæ totum damnum intulit principaliter; ergo hæc non debet restituere majorem partem damni, sed totum damnum principaliter.

Demum alii cum Lug. etiam probabiliter putant causas damnificantes negativas, videlicet Mutum, Non obstantem, Non manifestantem teneri ad restitutionem post omnes causas positivas, & in earum defectum, quin illa quinque causæ positivæ, videlicet Consulens, Consentiens, Palpo, Receptans, Participans ullum ordinem servant inter se, sed omnes æque principaliter teneantur: Alii vero Doctores docent, quod Consulens, & Consentiens prius teneantur, quam Palpo, & Receptans, quia consilium, & consensus movent directe damnificatorem, adulatio vero, & recursus indirecte. Verum prima sententia Lessii, & Vasq. videtur probabilior, & expeditior.

IX. Infertur ex dictis primo; Restituente principali totum, alios ad nihil teneri, verbi gratia restituente iudice, ministros esse liberos ab onere restitutionis, & restituente totum possessore, sive bonæ, sive malæ fidei, cessare in aliis quamcumque obligationem restituendi, cum jam posita sit æqualitas cum proximo, quam exigit lex justitiæ; Quamvis si possessor bonæ fidei restituat rem alienam extantem in individuo, verbi gratia equum bona fide emptum, debet ille a damnificatoribus reddi immunis a damno, atque adeo debent huic compensare pretium.

Infertur secundo, quod si plures ad furtum concurrerint, verbi gratia mandans, exequens, consulens, custos, &c., deinde exequens restituat totum, hic in tali casu habet actionem repetendi id, quod solvit, a mandante, qui principaliter tenebatur; consulens vero, &

custos ad nihil tenentur: Eodem modo si custos inducatur ad non impediendum damnum, quod ex justitia tenebatur impedire, restituente custode, inducens ad nihil tenetur, quia, ut diximus, custos respectu inducentis habet rationem exequentis, quamvis non ut instrumentum illius, & per consequens custos principaliter tenentur restituere: Contra vero si principalis non restituat totum, aut partem, tenentur alii, & si plures sint æque principales, tenentur pro rata influxus restituere omnes: Singuli tamen tenentur in solidum, si alii aut nolint, aut non possint, cum hoc quod habeant deinde jus repetendi a sociis, quod ab ipsis debebatur.

Infertur tertio, quod si tres æque principaliter furati sint, & consumpserint triginta aureos, ita quilibet teneatur restituere decem, ut si alii duo nolint, aut non possint restituere, tertius teneatur restituere omnes triginta, habeatque jus repetendi decem a singulis aliis; quod si alter tantum e duobus illis velit deinde restituere, non satis est, quod det decem illi, qui restituit triginta, sed debet illi dare quindecim, ut notat Ledesm.; unde uterque habeat jus repetendi quinque a tertio, qui nihil restituit; Ratio est, quia aliter non restituerent æqualiter.

Infertur quarto, minus principalem non teneri properare ad aliquid restituendum, nisi probabiliter cognoscat principalem nosse, aut non posse restituere, ut notat Sayr. Ratio est, quia ille non tenetur restituere, nisi in defectum principalis; non secus ac fidejussor, qui non tenetur solvere, nisi intelligat non solvisse principalem: Et quamvis aliqui putent, quod quando plures in solidum æque principaliter tenentur, (ut plures ferentes suffragia injusta,) tunc quilibet debeat restituere totum, non expectato altero; eundem tamen censo, quod cum ab-

solu-